

Glazbene supkulture u gradskom prostoru - primjer Rijeke

Laginja, Karla

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:741008>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Karla Laginja

Glazbene supkulture u gradskom prostoru – primjer Rijeke

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc. Laura Šakaja

Zagreb, 2023.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Glazbene supkulture u gradskom prostoru – primjer Rijeke

Karla Laginja

Sažetak: U ovome radu, kao što je i u naslovu navedeno, istražiti će se glazbene supkulture u gradu Rijeci. Kao Europska prijestolnica kulture (2020. godine), Rijeka je poznata i kao grad kulturne raznolikosti, mozaičnosti kulturnih ustanova, manifestacija i festivala, a ujedno i većeg broja različitih supkultura. Kako bi se istaknuo značaj glazbe i glazbenih supkultura u gradskome prostoru Rijeke, na temelju dosadašnjih istraživanja i dostupne literature predstaviti će se riječka povijest razvoja alternativne glazbene scene od nastanka do danas te pojave glazbenih supkultura i njihovih karakteristika. Kombinacijom metoda intervjua sa pripadnicima glazbenih supkultura i online ankete sa ostalim građanima pokušati će se ustanoviti gdje se određena vrsta alternativne glazbe danas izvodi, gdje se sluša te prostorne prakse njenih ljubitelja. Naglasak rada biti će na prostornim praksama, mjestima okupljanja ljubitelja određene vrste alternativne glazbe s pretpostavkom postojanja gradskih prostora koji su „rezervirani“ za ljubitelje određene vrste alternativne glazbe. Rezultati dobiveni intervjuom i anketom prikazati će se na karti te će se pokušati ustanoviti postoji li povezanost karakteristika lokacije s glazbom koja se na toj lokaciji izvodi, sluša ili čiji se ljubitelji ondje okupljaju.

54 stranice, 20 grafičkih priloga, 2 tablice, 25 bibliografskih referenci, izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: alternativna glazba, glazbene supkulture, Rijeka, punk, metal, rock, hip hop, prostorne prakse, identitet

Voditelj: prof. dr. sc. Laura Šakaja

Tema prihvaćena: 12.1.2023.

Datum obrane: 21.09.2023.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Sveučilišta u Zagrebu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Trg Marka Marulića 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Undergraduate Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

Musical subcultures in the city area - the example of Rijeka

Karla Laginja

Abstract: In this paper, as stated in the title, musical subcultures in the city of Rijeka will be researched. As the European Capital of Culture (in 2020), Rijeka is also known as a city of cultural diversity, a mosaic of cultural institutions, events, and festivals, and at the same time many different subcultures. To highlight the importance of music and musical subcultures in the urban area of Rijeka, based on previous researches and available literature, the history of the development of the alternative music scene in Rijeka from its origin to the present, as well as the emergence of musical subcultures and their characteristics, will be presented. By combining the methods of interview with members of musical subcultures and online survey with other citizens, an attempt will be made to establish where a certain type of alternative music is performed today, where it is listened to, and the spatial practices of its fans. The emphasis of the work will be on spatial practices, gathering places for fans of a certain type of alternative music with the assumption of the existence of city spaces that are "reserved" for fans of a certain type of alternative music. The results obtained from the interview and survey will be displayed on the map, and an attempt will be made to establish whether there is a connection between the characteristics of the location and the music that is performed, listened to, or whose fans gather there.

54 pages, 20 figures, 2 tables, 25 references, original in Croatian

Keywords: alternative music, musical subcultures, Rijeka, punk, metal, rock, hip hop, spatial practices, identity

Supervisor: Laura Šakaja, PhD, Full professor tenure

Undergraduate Thesis title accepted: 1/12/2023

Undergraduate Thesis defense: 9/21/2023

Thesis deposited in Central Geographic Library, University of Zagreb Faculty of Science,

Trg Marka Marulića 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Predmet istraživanja	2
1.2. Ciljevi i svrha istraživanja.....	2
1.3. Istraživačke hipoteze	3
1.4. Metode istraživanja	4
2. Teorijski i prostorni okvir	5
2.1. Glazbene supkulture.....	6
2.2. Prostorni okvir istraživanja	8
2.3. Riječka glazbena scena.....	11
2.3.1. Sedamdesete.....	11
2.3.2. Osamdesete	12
2.3.3. Devedesete	13
2.3.4. Dvjetisućite	13
2.4. Kako Rijeka pristupa kulturi?	14
2.5. Pregled dosadašnjih istraživanja	15
3. Rezultati istraživanja	18
3.1. Prostorni razmještaj pripadnika glazbenih supkultura	19
3.2. Intervju	21
3.2.1. Definiranje glazbene preferencije i identiteta glazbene supkulture	22
3.2.2. Odnosi s okolinom i prostorne prakse	28
3.3. Anketa	37
4. Rasprava	47

5. Zaključak	50
5. Popis literature i izvora	53
Literatura	53
PRILOZI	V
Prilog 1: Popis slika i tablica.....	V
Prilog 2: Intervju	VI
Prilog 3: Anketa.....	VII
Prilog 4: Podatci o sudionicima intervjuja	X

1. Uvod

Pitanje identiteta i važno je i uvijek aktualno. Neka od pitanja kojima je potaknuto ovo istraživanje vezana su upravo za pojmove identiteta i pripadnosti. Kako prostor utječe na izgradnju identiteta? Kako izgradnja identiteta utječe na osjećaj pripadnosti? Kako u konačnici svijest o pripadnosti određenoj skupini utječe na prostorne prakse i društveno djelovanje? Identiteti su oblikovani ranije utvrđenim vjerovanjima ili iskustvom, pri čemu je bitno prepoznavanje zajedničkih karakteristika i osobina (Šakaja, 2015). Identitet se može podijeliti na tri glavne kategorije: individualni, društveni i kulturni. Individualni identitet definira se kao osjećaj osobnosti svakog pojedinca, društveni identitet kao kolektivni osjećaj pripadnosti nekoj grupi, dok kulturni identitet podrazumijeva osjećaj pripadnosti određenoj etničkoj, kulturnoj ili supkulturnoj grupi (Dobrota i Kuščević, 2009). Dakle, svi su u nekom pogledu različiti, ali određene skupine dijele neke zajedničke karakteristike, koje su bitne pri samoidentifikaciji pojedinaca i osjećaj pripadnosti određenim skupinama.

Kultura kao pojam ima brojne definicije te je teško točno odrediti što sve ona podrazumijeva. Neke od definicija ističu ju kao složenu cjelinu vrijednosti, institucija, predodžbi i praksi koje sačinjavaju život određene skupine ljudi, a prenose se učenjem (Hrvatska enciklopedija, 2021a). Temeljnim izrazom kulture, društva, ali i globalnim sredstvom komunikacije smatra se glazba. U znanstvenim istraživanjima glazbu se usko povezuje s društvenim okolnostima u kojima je nastala jer ona ukazuje na stanje i težnje društva tog vremena, a često se može koristiti i za praćenje kretanja društva (Žulj, 2020). O povezanosti kulture i glazbe može se govoriti i kroz pojmove glazbenih kultura i glazbenih supkultura.

Može se reći da je kultura s vremenom nametnula određena pravila i vrijednosti koja su dominantna i smatraju se uobičajenima u određenoj zajednici, a svi koji „nisu skloni pukom slušanju uputa“ te se njihova uvjerenja i stavovi razlikuju od većine definiraju se pojmom supkulture. Supkultura je skup normi, vrijednosti i obrazaca ponašanja koji podrazumijevaju bilo kakvo odstupanje ili protivljenje kulturi šire zajednice. Kao sinonim za supkulturu koristi se i pojam alternative pa se u kontekstu glazbe upotrebljavaju termini glazbene supkulture, alternativne glazbe i alternativaca kao pripadnika glazbenih supkultura (Hrvatska enciklopedija,

2021b; 2021c). Svaki pojedinac može biti pripadnik jedne ili više supkultura, a svaka od njih definira se određenim karakteristikama koje određuju razmišljanja, stavove i izgled pripadnika (Terzić, 2021).

Prve klasifikacije i istraživanja supkultura započela su početkom prošlog stoljeća radovima čikaške škole te su se tada supkulture smatrale društvenim pokretima protiv „normale“ koje traže promjenu. Također, sociolozi su ih definirali kao delikventna udruženja i podijelili ih u vrste kriminalnih grupa prema krađi, nasilju i konzumaciji narkotika (Terzić, 2021). Pod utjecajem tih prvotnih istraživanja, u društvu su se ustalila takva mišljenja i predrasude prema pripadnicima supkultura koja su imala svoj utjecaj i na njihove društvene odnose i prostorne prakse.

1.1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja u ovom radu su glazbene supkulture u gradu Rijeci i njihove prostorne prakse s obzirom na glazbenu preferenciju. Istražit će se njihova relativna zastupljenost, mjesta okupljanja, druženja i način provođenja slobodnog vremena, mjesta na kojima se sluša ili izvodi takva glazba te odnos između pripadnika supkultura i njihove okoline. Važno je utvrditi utjecaj određene vrste glazbe na prostorne prakse njezinih ljubitelja te uzroke i posljedice eventualnih promjena koje se događaju s vremenom. Poseban osvrt biti će na prostorima u gradu koji su „rezervirani“ za određenu glazbenu supkulturu.

1.2. Ciljevi i svrha istraživanja

Svrha ovog rada je istražiti postoji li utjecaj alternativne glazbe na prostorne prakse njezinih ljubitelja te postoje li promjene takvih odnosa i pojava s vremenom i čime su one uvjetovane. Glazba je jedan od bitnih faktora u svakodnevnom životu i oblikovanju identiteta mladih, zbog čega je bitno utvrditi njezin utjecaj na prostorne prakse i društveno djelovanje. U istraživanju postavljene su sljedeći ciljevi:

- Ispitati postoje li gradski prostori „rezervirani“ za određene glazbene supkulture

- Utvrditi mjesta okupljanja pripadnika određene glazbene supkulture
- Utvrditi mjesta slušanja i izvođenja određene alternativne glazbe
- Utvrditi utjecaj lokacije ili značajki prostora na prostorne prakse pripadnika pojedinih glazbenih supkultura te izbora tih prostora za slušanje ili izvođenje alternativne glazbe
- Ispitati postoje li promjene u zastupljenosti, prostornim praksama i društvenom djelovanju glazbenih supkultura u Rijeci te usporediti te pojave i procese u periodima za koje su primijećene promjene
- Identificirati potencijalno postojeće probleme u prostoru povezane s glazbenim supkulturama
- Identificirati međutjecaj glazbe, prostornih promjena i društvenog djelovanja

1.3. Istraživačke hipoteze

Budući da je ovo kvalitativno istraživanje, većina ciljeva koji se žele istražiti nemaju očekivani ili predvidivi rezultat, već se ispituju stavovi i razmišljanja pripadnika glazbenih supkultura o zadanoj temi s ciljem identificiranja karakteristika i problema procesa i pojava povezanih s glazbenim supkulturama u gradskom prostoru na primjeru grada Rijeke. Međutim, nekoliko hipoteza povezanih s predmetom istraživanja je postavljeno, a one su sljedeće:

H1: Postoje gradski prostori u Rijeci koji su „rezervirani“ za određene glazbene supkulture

H2: Od pojave glazbenih supkultura u Rijeci do danas došlo je do promjene u njihovoj brojnosti, prostornim praksama i društvenom djelovanju

H3: Brojnost glazbenih supkultura u gradskom prostoru smanjuje se s vremenom

H4: Značajke i lokacija prostora utječu na prostorne prakse pripadnika glazbenih supkultura

H5: Pripadnici glazbenih supkultura preferiraju zaklonjenije i manje prometne gradske prostore za okupljanje te slušanje ili izvođenje alternativne glazbe

H6: Promjene glazbenih trendova utječu na kretanje i djelovanje ljudi unutar prostora, oblikujući sam prostor i pridodajući mu novi identitet.

1.4. Metode istraživanja

Ovo istraživanje biti će provođeno u nekoliko faza, pri čemu će biti korištene različite metode istraživanja. Kao studija slučaja za izabranu temu uzet je primjer grada Rijeka zbog njegove kulturne i glazbene povijesti. U početku će se na temelju dosadašnjih istraživanja i dostupne literature predstaviti i opisati riječka povijest razvoja alternativne glazbene scene od nastanka do danas te će se uvidom u proračun grada Rijeke analizirati koliko grad ulaže u kulturu i kulturni kapital. Kombinacijom metoda intervjua sa pripadnicima glazbenih supkultura i online ankete sa ostalim građanima pokušat će se ustanoviti gdje se određena vrsta alternativne glazbe danas izvodi, gdje se sluša te prostorne prakse njenih ljubitelja. Također, na temelju rezultata intervjua i ankete pokušat će se identificirati međuutjecaj glazbe, prostornih promjena i društvenog djelovanja. Naposljetku, analizirani i sintetizirani rezultati dobiveni intervjuom i anketom prikazat će se tablično i na karti te će se pokušati ustanoviti postoji li povezanost obilježja lokacije s glazbom koja se na toj lokaciji izvodi, sluša ili čiji se ljubitelji ondje okupljaju.

2. Teorijski i prostorni okvir

Radi boljeg razumijevanje teme i problematike ovog rada, potrebno je definirati pojmove kulture i identiteta na kojima se temelji definiranje objekta, a u nastavku rada i obrazlaganje rezultata istraživanja. Kultura je jedno od osnovnih obilježja suvremenog društva, a njezino značajnije proučavanje započelo je u 20. stoljeću. U novijim istraživanjima kulturu se usko povezuje s ideologijom i moći, a naglasak se stavlja na pojedinca i njegovu važnost pri oblikovanju kolektivnog kulturnog identiteta zajednice i prostora. Svaki pojedinac posjeduje određene karakteristike i sustav vrijednosti prema kojima se on razlikuje od ostalih pojedinaca, ali na temelju zajedničkih osobina ljudi se povezuju u veće skupine stvarajući zajednički kolektivni identitet. Međutim, svaka društvena skupina razlikuje se od neke druge jer je svaka izgrađena na temelju različitih karakteristika, osobina i vrijednosti. Vlastiti identitet stvara se na temelju samopercepcije, znanja i samoidentifikacije, a kolektivni na temelju identifikacije, zajedničkog znanja i načina na koji se percipira svijet. Prema tome, može se reći da je identitet apstraktan pojam koji značajno ovisi o subjektivnoj percepciji osobe ili skupine te se može razlikovati, odnosno shvatiti na više različitih načina (Ajhenberger, 2020). U postmodernom društvu pojedinac sve više teži autentičnosti i individualnosti, što se opisuje kao dekonstrukcija prijašnjih ideala te možemo reći da na taj način dolazi do stvaranja sve većeg broja supkultura (Labus, 2014).

Iako se prema nekim izvorima supkultura definira kao uža skupina unutar šire zajednice, podređena skupina ili ona koja je izvedena iz nečega (Ajhenberger, 2020), ona također podrazumijeva i bilo kakvo odstupanje ili protivljenje kulturi šire zajednice pa se kao sinonim za supkulturu često može koristiti pojam alternativa (Hrvatska enciklopedija, 2021c). Osim kao kulturu mladih, kako se često naziva u istraživanjima, promatrajući supkulturu kao način života može se shvatiti kako je ona nastala kao reakcija na društvenu problematiku proizišlu iz klasne strukture društva i ograničene socijalne mobilnosti. Radničke i siromašnije obitelji bile su ograničene pri postizanju višeg socijalnog statusa, zbog čega se javlja određeni bunt i formiranje supkulturnih skupina s ciljem vlastite promocije (Perasović, 2002). Društveno-političke okolnosti tijekom 20. stoljeća, kao što su Drugi svjetski rat, Vijetnamski rat, Hladni rat te brojni totalitarni režimi, imali su značajan utjecaj na preoblikovanje kulture i stvaranje većeg broja supkulturnih skupina koje su se protivile vladajućim totalitarnim ideologijama, dominaciji elite i polarizaciji

društva (Ajhenberger, 2020) te je upravo zbog toga sredina i druga polovica 20. stoljeća obilježena kao vrhunac postojanja i djelovanja alternativnih kultura.

2.1. Glazbene supkulture

Pripadnost određenoj supkulturi ne znači nužno pripadati i određenom kolektivu, odnosno biti dio društvene skupine koja dijeli isto mišljenje, stavove, vrijednosti, ideale i slično. Nakon što je stvoren kolektivni identitet neke supkulture, pojedinac može samostalno potvrđivati svoj identitet i pripadnost toj supkulturi prilagođavajući i ističući svoj stil života (Perasović, 2002). Smatra se da su prve supkulture nastale na području SAD-a tijekom Vijetnamskog rata, a s vremenom su se počele primjećivati i drugdje, povećavao se njihov broj i vrste, odnosno podskupine. Jedan od temelja supkulturnog identiteta čini glazba, a alternativna se glazba definira na isti način kao i supkultura, odnosno ona koja je u suprotnosti s općeprihvaćenim, masovnim i komercijalnim (Žulj, 2020). Neke od danas najrasprostranjenijih i najpoznatijih glazbenih supkultura su *hippie*, *rock*, *punk*, *heavy metal*, *skinheads*, *reggae* i *hip-hop*. Svaka od navedenih supkultura ima neka zajednička obilježja u idealima ili stilu oblačenja, ali sve se međusobno razlikuju u povijesnom razvoju, ideologiji i cjelovitom vanjskom izgledu. Bunt i otpor prema kulturi većine karakteristika je koja obilježava sve glazbene supkulture, ali te se karakteristike kod primjerice hipija manifestiraju iskazivanjem pozitivnih emocija, a kod pankera i skinhedsa nekad rezultiraju i nasilnim ponašanjem. U nastavku rada detaljnije će se govoriti o rokerima, pankerima, metalcima i hip hoperima jer su upravo te supkulture najbrojnije u gradu Rijeci, u kojem se provodilo istraživanje, te je s pripadnicima tih supkultura proveden intervju u svrhu ovog istraživanja.

Prvo značajnije odstupanje od tradicionalnih normi u društvenom i kulturnom području počelo je s *hippie* pokretom koji je obilježio šezdesete godine 20. stoljeća. Glazba je u tom pokretu imala vrlo značajnu ulogu jer je ona za hipije bila medij preko kojega su oni prenosili poruke o svojim idealima i vrijednostima te najčešće širili pozitivnu energiju. Istovremeno je iznimnu popularnost stekla *rock n' roll* glazba, koja je predstavljala potpunu suprotnost svemu što se smatralo masovnim i konzumerističkim. Nastala je kao spoj *rnb-a*, *counrty* i *rockabilly* glazbe, a popularnost je počela gubiti krajem šezdesetih (Ajhenberger, 2020). Ljubitelji rock glazbe, u sklope svoje supkulture, razvili su prepoznatljiv stil svojim načinom života i svojom vanjštinom. Rokere se najčešće opisuju

kao energične osobe duge i raščupane kose te kao ljubitelje motora. Njihova odjeća najčešće je tamne boje, sa šiljcima, privjescima i zakovicama, a česti odjevni predmeti su kožne ili traper jakne i hlače.

Iako je rock izgubio na popularnosti, on nije u potpunosti nestao, već je prošao kroz period transformacije. Sedamdesete godine 20. stoljeća obilježio je novi val *rock n' rolla*, a započeo je u Velikoj Britaniji u okviru *punk* supkulture. Pankeri su svojim pokretom i glazbom izražavali nezadovoljstvo prema tadašnjoj političkoj sceni koja je ekonomski ugrozila pripadnike radničke klase te prema cjelokupnom društvu pobornika masovnih medija (Ajhenberger, 2020). *Punk* glazba najčešće promovira anarhiju i pobunu, a pankerski stil prepoznatljiv je po irokezama, šarenim bojama kose, poderanoj i išaranoj odjeći, majicama s prkosnim natpisima, vizualno dominantnim dodacima (šiljci, pojasevi), naglašenoj šminki, tetovažama i nakitu. Takav ekstremni način izražavanja proizlazi iz težnje za različitosti i individualnošću te slanjem poruke da svaka osoba ima pravo na ostvarenje svojih prava i slobodu bez tuđeg pristanka.

Rock n' roll, *punk* i ostale glazbene supkulture, kao što su *hippie*, *skinheads* i *reggae*, stvorile su temelj za razvoj novih supkultura u drugoj polovici 20. stoljeća. Kasnih sedamdesetih i početkom osamdesetih godina 20. stoljeća u Birminghamu se razvija *heavy metal* supkultura, koja je uvelike obilježila glazbenu i kulturno-političku scenu tog vremena. *Heavy metal* glazba opisuje se kao „teška“, „horor“ ili „vražja“ glazba, a nastala je kao mješavina psihodelične glazbe i *blues-rocka* (Ajhenberger, 2020). U glazbi prevladavaju snažni zvukovi, a tekstom pjesama promiče se neovisnost, povjerenje, kult ličnosti te se poziva na uništenje starog i izgradnju nečega novog. Metalci također pretežno nose crnu odjeću, kožne jakne ukrašene mnogobrojnim lancima i zakovicama, iglicama i ogrlicama, a za muškarce su još karakteristične duža kosa i brada. Karakteristika koja ovu subkulturu značajnije razlikuje od ostalih je crno-bijela šminka, odnosno izbljeđivanje lica, a crnom bojom isticanje očiju i usana čime simboliziraju žive mrtvace.

Teško je odrediti kada se točno razvila hip-hop glazbena scena jer se *rap* u početku smatrao prolaznom modom i kratkotrajnom crnačkom kulturnom formom koja je proizlazila iz glazbene energije mlađeg crnačkog stanovništva. Međutim, zna se da se takva glazba razvila među afroameričkim stanovništvom kao reakcija na rasizam, a uspon je doživjela krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih godina 20. stoljeća. S vremenom je hip-hop počeo obuhvaćati šire teme, razne društvene probleme poput ovisnosti o drogama, policijskoj brutalnosti, maloljetničkoj

trudnoći i slično (Dyson, 2004). Hip-hoperi također imaju prepoznatljiv stil, a njihov stil odijevanja smatra se jednim od najpopularnijih. Karakteristične su bejzbolske kape ili šilterice s ravnim šiltom, veća i šira odjeća, hlače spuštene ispod struka, šarene majice ili bijele majice sa šarenim uzorkom te često i veliki, teški, zlatni lanci oko vrata ili marame s raznim uzorcima.

2.2. Prostorni okvir istraživanja

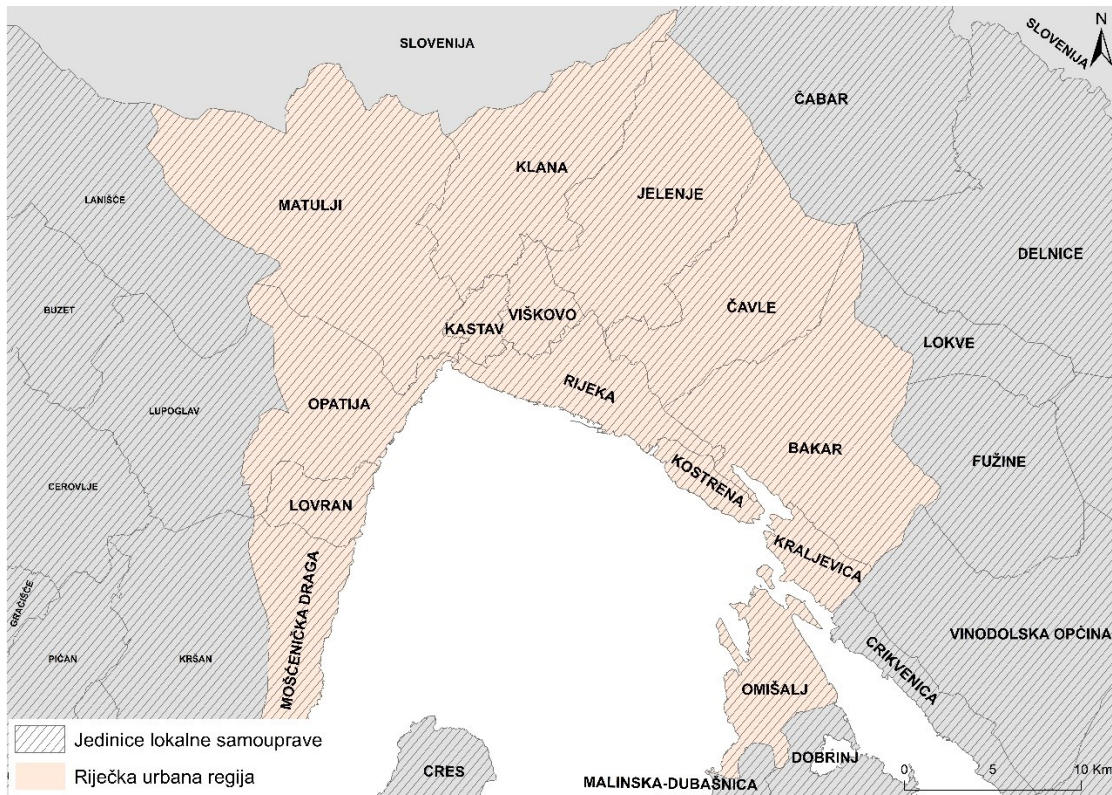
U ovome radu glazbene supkulture i njihove prostorne prakse istraživat će se na primjeru grada Rijeke. Rijeka se nalazi na Sjevernom hrvatskom primorju, na sjevernoj obali Riječkog zaljeva (Sl.1.). Taj je prostor sjecište srednjoeuropskog i sredozemnog kulturno-civilizacijskog kruga, zbog čega Rijeku obilježava i kulturno-povijesna raznolikost.

Sl. 1. Geografski položaj grada Rijeke

Također, početkom 20. stoljeća započinje naglo naseljavanje stranog stanovništva zbog jačanja Rijeke kao luke te dolazi do značajne promjene nacionalnog sastava. U odnosu na 1857., kada je udio Hrvata u gradu bio 92%, 1910. godine zabilježeno je njih samo 40% (Njegač, 2012). Prema zadnjem popisu stanovništva, u Rijeci taj udio iznosi 85%. Najbrojnije nacionalne manjine su Srbi (5,13%), Bošnjaci i Talijani (svaki po 1,57%), dok ostali čine po manje od 1%. Prema vjeri najzastupljeniji su Katolici (64,78%), ateisti (10,85%) i pravoslavci (5,96%), a velik udio (7,4%) čini stanovništvo koje se ne izjašnjava ili se njihova vjera kategorizira kao nepoznata (DZS, 2021). Udio stanovništva kojem je hrvatski materinji jezik čini 93%, što je među najnižim udjelima u usporedbi sa ostalima gradovima Republike Hrvatske. Upravo zbog takve kulturne raznolikosti ne čudi što se je većina alternativnih glazbenih žanrova koji postoje u Hrvatskoj razvila upravo u Rijeci. Zbog svoje bogate i raznolike glazbene povijesti, grad Rijeka specifičan je primjer po pitanju alternativnih glazbenih kultura, a o povijesti razvoja riječke glazbe scene detaljnije će se govoriti u nastavku rada.

Promatrajući alternativne glazbene kulture u gradu Rijeci, prikupljeni su intervjui ispitanika iz grada Rijeke i šireg riječkog urbanog područja. Za potrebe ovog istraživanja, odnosno preciznije određivanje mjesta boravišta ili prebivališta ispitanika, područje grada Rijeke podijeljeno je na manje prostorne jedinice, kvartove (Sl.3.), a riječko urbano područje podijeljeno je na jedinice lokalne samouprave. Urbanu aglomeraciju Rijeke čine: Grad Rijeka, Grad Bakar, Grad Kastav, Grad Kraljevica, Grad Opatija, Općina Čavle, Općina Jelenje, Općina Klana, Općina Kostrena, Općina Lovran, Općina Matulji, Općina Mošćenička Draga, Općina Omišalj i Općina Viškovo (Sl.2.) (Grad Rijeka, 2023), a to područje karakterizira visoka gravitacijska usmjerenost stanovništva prema gradu Rijeci, zbog čega postoje i redovne dnevne migracije stanovništva iz tih naselja u Rijeku.

Sl. 2. Riječka urbana regija

Sl. 3. Kvartovi u gradu Rijeci

2.3. Riječka glazbena scena

Potaknut svjetskim glazbenim trendovima, u Rijeci se sedamdesetih godina 20. stoljeća razvija novi glazbeni pravac, rock, oko kojega se počinje okupljati velik broj glazbenika i sastava čineći riječku rock scenu. Riječka rock scena svojevrsni je simbol i kulturno dobro po kojemu je grad prepoznatljiv i po kojemu je dobio naziv „rokerski grad“ ili „grad rocka“. Ta glazbena faza naglašavala se i isticala posljednjih 50 godina te je zbog toga imala i značajan odgojni utjecaj na brojne generacije (Štiglić, n.d.). O rocku se nije prestalo govoriti ni danas, ali broj izvođača i učestalost koncerata u gradu značajno se smanjila proteklih godina, što je utjecalo jednim dijelom na identitet grada te prenamjenu starih rokerskih prostora u turbofolk, elektronske ili folk trap prostore. Osim rocka, u Rijeci su se razvijali i drugi žanrovi, a na ovom su području osnovani i neki od najpoznatijih bendova i festivala na državnoj i europskoj razini.

2.3.1. Sedamdesete

Rijeka je lučki grad u blizini Slovenije i Italije, što je olakšalo migraciju stanovništva i razmjenu informacija između tih prostora. Na taj je način stanovništvo Rijeke bilo informirano i o glazbenim trendovima na širem području i van granica države. Također, važan medij koji je omogućio stanovništvu informiranost i konzumaciju popularnih glazbenih žanrova bio je Radio Luxemburg koji se slušao u Rijeci. Ta se radio postaja smatra prvom u Europi koja je nudila specijalizirane glazbene programe i emisije te emisije ljestvica popularne glazbe. 1945. pokrenuta je riječka radio postaja, Radio Rijeka, kojoj je početna svrha bila praćenje, promoviranje i informiranje stanovništva šireg riječkog područja o kulturnim zbivanjima i domaćoj glazbenoj sceni (Klasić, 2020).

Razvoj riječke glazbene scene započeo je razvojem rocka, koji do većeg izražaja dolazi u sedamdesetim godinama 20. stoljeća. Također, taj je period na neki način bio i prekretnica između pop te rock i simfo-rock glazbe. Dominantni glazbeni pravac postaje hard rock, a osnivaju se i mnogi novi bendovi. 1972. godine osnovan je jugoslavenski pop festival, a prvi takav festival održao se iste godine na rukometnom igralištu na Pećinama. Sedamdesetih godina pokreće se i časopis Val, uređen u stilu rocka i punka, odnosno novog vala, a namijenjen isključivo mladim

čitateljima. Časopis je ugašen 1990. godine. Krajem sedamdesetih godina odvio se još jedan događaj koji je označio prekretnicu u jačem razvoju i bitan trenutak u povijesti riječke glazbene scene. U ožujku 1979. održan je prvi Ri Rock festival na kojemu su nastupile sve poznatije lokalne grupe, a neke od najistaknutijih su Termiti, Quarter, Rađanje, Naša stvar i Beta Century (Pilčić, 2021).

2.3.2. Osamdesete

Osamdesete godine mogu se promatrati kao zasebno, novo razdoblje riječke glazbene scene. To je razdoblje poznato i kao razdoblje riječkog novog vala, odnosno kulminacije novog glazbenog žanra i stila. Glazbenim trendovima Rijeka je bila gotovo u korak s Londonom, a riječke Parafe smatra se bendom koji je postavio temelje za razvoj punk glazbenog pravca, pokreta i takvog načina života u Rijeci (Mrkić Modrić, 2006). Tih se godina počinju pojavljivati gradski prostori koji služe kao mjesta okupljanja za mlade ljubitelje rock i punk glazbe, a jedno od prvih i najpoznatijih je oko hotela Kontinental. Klub Palach također postaje stalno mjesto okupljanja i druženja mladih, gdje su se održavali i koncerti rock, punk i alternativne glazbe. Osim koncerata, u Palachu su se održavale i izložbe fotografija, večeri književnosti, glazbe, alternativne kulture i slični događaji koji potiču prepoznatljivost Palacha kao mjesta kretanja riječke mladeži i alternativaca. Još neka od istaknutijih mjesta tih godina bila su Dvorana mladosti, koja je zapisana u Guinnessovoj knjizi rekorda kao mjesto gdje je DJ Tratinčica 42 dana puštao glazbu bez prekida i klub Lovorka u Rujevici, koji je služio kao koncertni prostor za održavanje Ri Rock festivala, ali i koncerata poznatiji rock bendova poput Azre, Prljavog kazališta, Laufer i Partibrejkersa. Koncert grupa Fit, Idejni nemiri, Umjetnici ulice i Viktor Kunst, koji je početkom osamdesetih održan na Turniću, obilježio je pojavu Trećeg riječkog vala. Obilježje tog događaja bio je art bunt, ili u prijevodu ružna umjetnost, a na pozornici su se prikazivale životinjske iznutrice, krv i odrubljene teleće glave. Sredinom osamdesetih godina, točnije 1985. godine, osnovana je grupa Let 2 koju su činili Zoran Prodanović, Damir Martinović, Berislav Dumenčić i Mladen Vičić. Također, tih su godina u Rijeci djelovale i grupe Roxy i Žale koje se smatraju začetnicima funk glazbe u Rijeci te jednima od začetnika takve glazbe u Hrvatskoj (Pilčić, 2021).

2.3.3. Devedesete

Devedesetih godina ponovno dolazi do promjena u glazbi i riječkoj glazbenoj sceni. Tih je godina smanjeno djelovanje i publicitet grupa zbog Domovinskog rata, a grupa Denis & Denis prestaje s radom. 1991. objavljen je prvi CD u Rijeci, a na njemu se nalazio album grupe Let 3, El Desperado. Zahvaljujući tom albumu i pjesmama kojima su slali poruke protiv agresije upućene Hrvatskoj za vrijeme rata, Let 3 je postao jedan od najpopularnijih riječkih bendova, a njihovi su se koncerti počeli održavati diljem Europe te čak i u Južnoj Americi. Neka od popularnih mjesta za održavanje koncerata, predstava i festivala ovih godina i dalje ostaju Palach i Dvorana mladosti, ali centar okupljanja u drugoj polovici devedesetih postala je kavana Had na Kantridi. Tih se godina i na Korzu održao koncert Dan velikog provoda na kojem je pedesetak bendova svojim pjesmama pozivalo na rješavanje problema nedostatka prostora okupljanja mladih u gradu. Zbog koncesije i otvaranja multimedijalnog centra u prostoru Palacha, okupljanja su tamo postajala sve rjeđa pa se rješenje pronašlo u zakupu starog skladišta blizu centra grada gdje je otvoren klub Točka (Pilčić, 2021). Devedesete su godine obilježene i borbom i traganjem za konceptom glazbe koji bi ponovno napravio preokret i naglo se probio na sceni, što je dovelo do stvaranja velikog broja novih bendova, razvoja novih glazbenih žanrova na ovom području, a time i novih supkultura.

2.3.4. Dvijetisućite

Dvijetisućitih najpopularnije koncertno mjesto postaje Klub Točka u kojemu su nastupali bendovi s prostora cijele bivše Jugoslavije. Osnovala se grupa Quartet Sensitive zahvaljujući kojoj se riječka glazbena scena obogaćuje i jazz glazbom, a Klub Palach počeo je održavati razne koncerte i festivale s ciljem vraćanja svoje slave iz osamdesetih godina. Početkom dvijetisućitih u Palachu su nastupali najpoznatiji i najutjecajniji hrvatski i srpski bendovi, a klub je stvorio i tradiciju domaćina Ri Rock festivala. U kolovozu 2004. godine s radom počinje RiRock.com, odnosno glazbeni Internet magazin, putem kojeg se počinju pratiti i arhivirati sve aktivnosti u gradu vezane uz riječku glazbenu scenu poput koncerata, glazbenih događaja, objave novih albuma i osnivanja novih bendova. Također, ponovno se pokreće i časopis Val koji je bio popularan sedamdesetih godina, a ugašen devedesetih. Neki od najznačajnijih događaja održanih ovih godina bili su Gitarijada, Ri Rock festival i ljetni festival na Kastvu. S ciljem razmišljanja o idejama i

moogućnostima revitalizacije industrijske baštine u Rijeci, održani su SEAS konferencija i koncert u prostoru bivše tvornice papira, Hartere. Na SEAS koncertu nastupio je bend Bambi Molestersi za koji se smatra da su jedan od svjetski najpoznatijih bendova *surf rock* žanra (Pilčić, 2021).

Današnja riječka glazbena scena uvelike se razlikuje od onoga kakva je bila na svom vrhuncu sedamdesetih i osamdesetih godina, ali nedvojbeno je da je rock ostavio snažan i vidljiv trag u identitetu grada, a najveće zasluge za postavljanje temelja za razvoj takve rock scene pripisuju se Ri Rock festivalu. Ri Rock festival najstariji je i najpoznatiji rock festival u Europi, zbog čega mu turizam grada posvećuje sve više pažnje. Kao što je već spomenuto, prvi Ri Rock festival održan je u ožujku 1979. godine u Dvorani mladosti na Trsatu te se od tada redovno održava svake godine. Danas u gradu djeluje i Ri Rock udruga, koja je s radom započela 2006. godine, a cilj joj je putem kulturnih i društvenih aktivnosti, manifestacija, festivala, glazbenih radionica, projekata i sličnih aktivnosti ponuditi alternativu konzumerističkoj kulturi i potaknuti mlade na uključenost u urbanu glazbenu kulturu grada te na taj način proširiti ponudu i raznolikost u riječkoj glazbenoj sceni. Osim koncerata i festivala, Ri Rock udruga pokrenula je i projekt Ri Rock Akademije u sklopu koje nudi razne glazbene tečajeve, radionice, volonterske akcije i javna okupljanja za sve uzraste s ciljem ponovnog razvoja alternativne glazbene scene u gradu, a moguće je i jeftinije unajmiti prostor i opremu za probe i nastupe (Ri Rock, n.d.).

2.4. Kako Rijeka pristupa kulturi?

Iz svega ranije spomenutog, može se zaključiti da je Rijeka imala raznoliku i bogatu glazbenu i kulturnu povijest te se postavlja pitanje kako grad pristupa kulturi i isticanju svog identiteta danas. Prema proračunima grada Rijeke, vidljivo je da Rijeka mnogo pažnje pridaje kulturnoj industriji. Naime, 2021. godine grad je dodijelio gotovo 22% proračunskih sredstava odjelu za kulturu, što je, nakon odjela za obrazovanje, najveći udio financijske potpore koji je dobio neki odjel grada Rijeke. Prošle godine udio izdvojenih sredstava smanjio se na 20%, ali je i dalje drugi najfinanciraniji odjel nakon odgoja i školstva, a prema planu za 2023. godinu, kultura je i dalje druga na listi prema uloženim financijskim sredstvima, ali se udio ulaganja smanjio na 16% (Grad Rijeka, 2020; 2021; 2022). Dakle, kultura čini bitan dio proračunu grada Rijeke, što može ukazati na značaj kulturnog sadržaja za grad i njegov identitet. Ipak, primjećuje se pad udjela financiranja

odjela za kulturu, a sve veći porast udjela financiranja odjela za odgoj i školstvo te početak ulaganja u informatizaciju i *smart city* od 2023. godine, iz čega možemo zaključiti da se fokus grada premješta na suvremenu industriju i tehnološke inovacije.

Ipak, zbog iznimno velikih financijskih ulaganja grada u kulturni kapital, kulturne povijesti grada i kulturne raznolikosti koja je i dalje vidljiva i postojana u gradskim prostorima, Rijeka je 2020. godine stekla status Europske prijestolnice kulture. Upravo je ovaj projekt potaknuo obnovu zgrada i pokretanje raznih kulturno umjetničkih događaja, koji su utjecali na udio gradskih ulaganja u kulturu. Također, Rijeka je postala primjer post industrijskog grada koji se može pohvaliti revitalizacijom i komodifikacijom starih industrijskih objekata u kulturne i umjetničke svrhe. Jedan od primjera takve obnove je obnova bivšeg industrijskog kompleksa Rikard Benčić u sadašnji „Art kvart Benčić“, u kojem se sada nalaze Muzej moderne umjetnosti, knjižnica, uredi kustosa i dječja kuća (dvorane, kino, dječje knjižnice, galerije). Osim Rikarda Benčića, obnovljeni su ili sagrađeni i mnogi drugi objekti i kompleksi poput Export drva, Molo Longa, kompleksa Metropolis, kompleksa Hartera i Galeba (Kalčić, 2022).

2.5. Pregled dosadašnjih istraživanja

Prve klasifikacije i istraživanja supkultura započela su početkom 20. stoljeća radovima čikaške škole. U to su vrijeme supkulture bile percipirane kao društveni pokreti koji se suprotstavljaju ustaljenim „normama“ i zagovaraju promjene. Također, sociolozi su ih definirali kao delikventna udruženja te ih kategorizirali u različite vrste kriminalnih skupina na temelju njihove upletenosti u krađe, nasilje i konzumaciju droga (Terzić, 2021). Pod utjecajem tih prvotnih istraživanja, oblikovani su prevladavajući stavovi i predrasude prema pripadnicima supkultura, utječući na njihovu društvenu dinamiku i prostorne prakse. Supkulture se često u istraživanjima nazivaju fenomenom prvenstveno vezanim uz mlade, što ih čini čestim predmetom istraživanja unutar područja društvenih znanosti, posebice sociologije. Iako u Hrvatskoj i većim hrvatskim gradovima postoji već gotovo stoljetna tradicija različitih supkulturnih stilova, istraživanja na tu temu bilo je izrazito malo prije osamdesetih godina 20. stoljeća. Ranijih godina znanstvenici su pisali o supkulturnim skupinama u kontekstu zlouporabe droge među mladima, kriminalu i sličnim temama, a tijekom osamdesetih godina povećao se broj istraživanja na temu supkulturnih pojava,

ali su autori najveći interes pridavali samo pankerima i navijačima (Vukušić, 2022). Prvo iscrpno istraživanje o supkulturama, njihovim praksama i fenomenima na području Hrvatske proveo je Benjamin Perasović te objavio rezultate u obliku knjige *Urbana plemena* 2001. godine. Iako je kasnijih dvijetisućitih ponovno bilo manje istraživanja na ovu temu, često su pisani novinski članci, provođene reportaže ili snimane televizijske emisije koje su se doticale teme supkultura. Međutim, supkulture u javnom prostoru tema su koja već godinama neprestano iznova zanima javnost i istraživače u području društvenih i interdisciplinarnih znanosti, a posljednjih nekoliko godina ponovno se povećao broj istraživanja na tu temu, ali s naglaskom na identitet.

Proučavanjem oblikovanja i razvoja identiteta supkultura, Ajhenberger (2020) u svom radu dolazi do zaključka da u posljednje vrijeme dolazi do sve većeg stapanja alternativnih kultura s konzumerističkima te da identiteti onih izvornih supkultura postupno nestaju. Smatra da je sve prisutnija fuzija onoga što se smatra alternativnim i onoga što je popularno, konzumerističko i *mainstream*. Težnja za autentičnošću i dalje je prisutna, ali temeljena samo na odražavanju postojećih i poznatih supkulturnih karakteristika, a supkulture se u društvu i sve rjeđe smatraju marginaliziranima ili onima koje izazivaju reakcije društva zbog njihovog stilskog prilagođavanja dominantnom društvu (Ajhenberger, 2020). Upravo zbog promjene trendova i utjecaja novih trendova na promjenu stila alternativnih kultura, provedena su mnoga istraživanja koja su se temeljila na elementima percepcije i prepoznatljivosti identiteta supkulturnih skupina, ali i elementima samoidentifikacije njihovih pripadnika. Vukušić (2022) je u svom radu o supkulturnim i postsupkulturnim praksama mladih u Zagrebu izdvojio nekoliko indikatora prema kojima je definirao prepoznatljive elemente, odnosno karakteristike pojedinih supkulturnih skupina. Svaku supkulturu promatrao je prema nastanku, grupi, prostoru, okolini, društvenoj klasi, stilu, ritualima i otporu. Zanimljivo otkriće i zaključak do kojeg je došao provođenjem intervjua s pripadnicima supkultura je da, kod primjerice skejtera, postoje razdoblja kada većina pripadnika supkulture sluša isti glazbeni žanr, a onda promjenom generacije promijene se i glazbene preferencije, koje mogu varirati od elektronske glazbe do alternativnog rocka. Skejtere i rolere najčešće se povezuje s hip hop i *rap* glazbom te za nju pripadnici ističu da ju najčešće slušaju, ali zbog promjene trendova i nastajanja novih podžanrova, u ovoj su supkulturi još zastupljeni *trap*, *punk*, *skate-punk*, *metal*, *rock* i elektronička glazba (Vukušić, 2022).

Prostorne prakse supkultura također su česta tema istraživanja posljednjih godina. Maurović (2013) istraživao je mjesta okupljanja riječkih srednjoškolaca te došao do zaključaka da se ta skupina mladih najčešće okuplja u zatvorenim prostorima (kafići, barovi), stvara naviku okupljanja gotovo uvijek na istom mjestu te je kod najvećeg broja ispitanika društvo glavni element prilikom odabira mjesta okupljanja. S druge strane, Klasić (2020) u svome se radu prilikom propitivanja identiteta grada Rijeke kao grada rocka osvrnula na mjesta izvođenja i slušanja rock i turbofolk glazbe. Iako u njezinom radu nije analiziran utjecaj promjene glazbenog trenda na promjenu mjesta izvođenja i slušanja određene glazbe, taj je međuodnos u rezultatima istraživanja vidljiv te je upravo to jedna od pojava u gradu o kojoj će se detaljnije pričati u nastavku ovog rada. Također, osvrt će biti i na Maurovićevo istraživanje zbog identifikacije razloga odabira pojedinih mjesta okupljanja kod alternativnih glazbenih kultura. Ovim istraživanjem potkrijepit će se tvrdnje o povezanosti prostornih praksi određenih društvenih skupina, subjektivnog doživljaja prostora, prostornog djelovanja i stvaranja identiteta određenih prostora. Prostorne prakse pojedinaca i pojedinih društvenih skupina velikim su dijelom posljedica subjektivnog doživljaja prostora. Mentalne slike prostora koje pojedinac ili određena skupina stvaraju utječu na njihovo prostorno djelovanje, što ima vidljive i opipljive geografske posljedice (Šakaja, 2019).

3. Rezultati istraživanja

U ovom dijelu rada prikazat će se rezultati kvalitativnog istraživanja na temu glazbenih supkultura u gradskom prostoru koje je provedeno u gradu Rijeci u okviru studije slučaja. Metodom polustrukturiranog intervjua prikupljeni su bili podaci o karakteristikama, stavovima, mišljenjima, prostornim praksama, društvenom djelovanju i odnosima s okolinom glazbenih supkultura. U fokusu su bili alternativci, odnosno pripadnici pojedinih glazbenih supkultura te ujedno mlade punoljetne osobe, dobi između 18 i 35 godina, koje žive ili borave na području grada Rijeke i riječke urbane regije. Jedan dio ispitanika odabran je metodom *snowball*, odnosno metodom uzorkovanja pri kojoj je prvi ispitanik odabran namjerno, a sljedeće potencijalne ispitanike preporučio je sam ispitanik na temelju vlastitih poznanstava. Nakon iscrpljivanja takve metode uzorkovanja, daljnje prikupljanje ispitanika nastavljeno je metodom stratificiranog slučajnog odabira na mjestima za koja je u prethodnim intervjuima rečeno da su mjesta okupljanja alternativaca. Intervju ispitanicima nije bio unaprijed najavljen te nisu bili unaprijed upoznati s temama koje su se obrađivale unutar intervjua, zbog čega se nisu mogli unaprijed pripremiti, posavjetovati ili informirati o tim temama. Zbog toga se smatra da su podaci prikupljeni intervjuom individualniji, raznolikiji i realniji. Nekoliko potencijalnih ispitanika odbilo je sudjelovati u intervjuu zbog nesigurnosti u vezi vlastitog identiteta kao pripadnika pojedine glazbene supkulture. Također, velik broj potencijalnih ispitanika nije bilo moguće intervjuirati jer su imali manje od osamnaest godina.

Intervju se sastojao od tri kategorije pitanja (Prilog 2), od kojih su se u prvoj prikupljali neki od sociodemografskih podataka o ispitanicima, u drugoj su ispitanici definirali svoju glazbenu preferenciju i identitet kao pripadnika pojedine glazbene supkulture te su se u trećoj kategoriji identificirale njihove prostorne prakse i odnosi sa osobama u okolini. Također, ispitanicima se ponudila mogućnost da pokrenu vlastitu temu razgovora za koju smatraju da je relevantna ili da prokomentiraju i nadodaju još neku informaciju koja bi bila bitna za ovo istraživanje.

Prikupljena su dvadeset dva intervjua, od kojih je jedan obavljen online razgovorom, a ostali uživo. Intervjui su u prosjeku trajali između deset i petnaest minuta. Prije samog početka intervjua, ispitanici su bili obaviješteni o temi, svrsi i ciljevima istraživanja te je bilo naglašeno da je sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno i u potpunosti anonimno. Suglasnost sudionika za

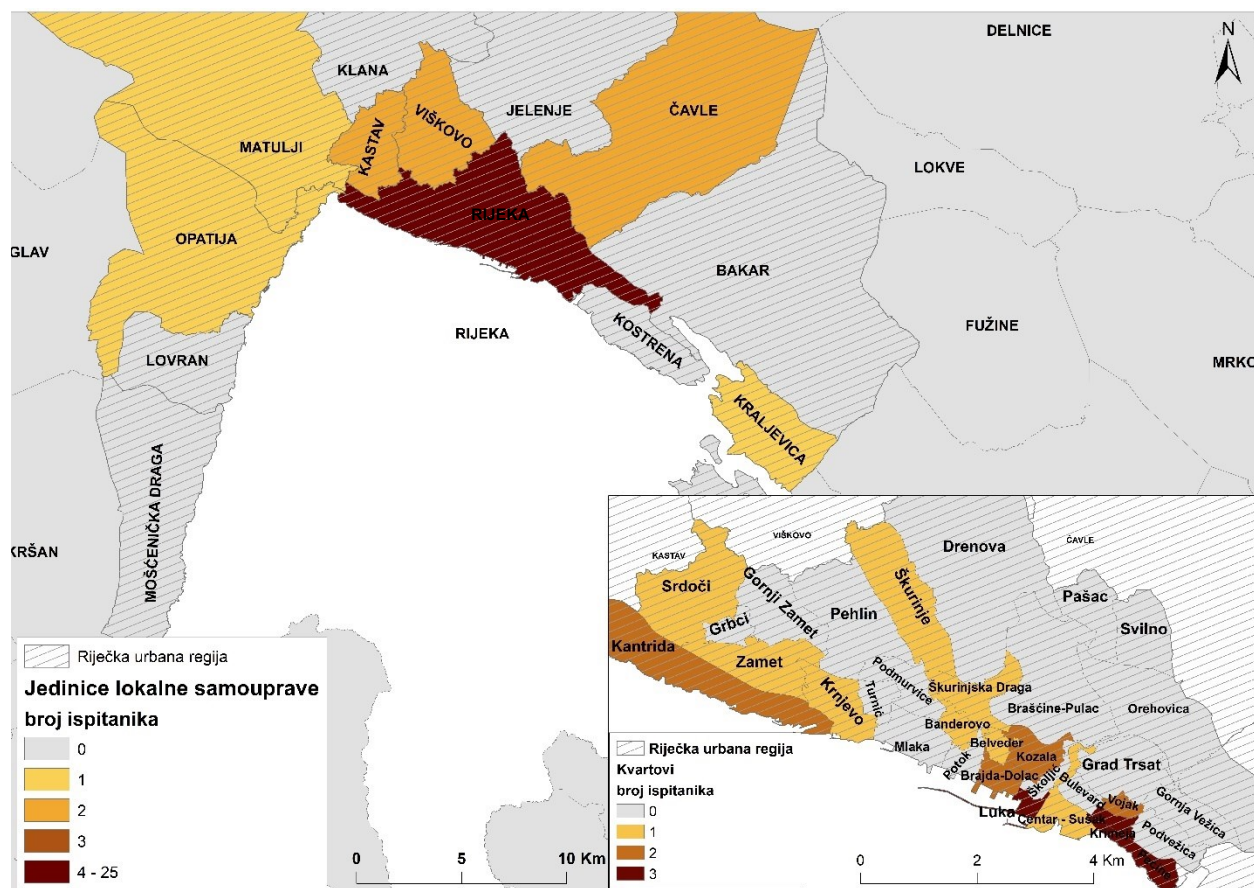

sudjelovanje u istraživanju i snimanje razgovora u svim slučajevima potvrđena je usmeno. Identitet ispitanika zaštićen je korištenjem izmišljenih akronima umjesto njihovih imena te obrađivanjem minimalne količine njihovih osobnih podataka, koji su korisni pri interpretaciji dobivenih podataka, ali pomoću kojih nije moguće otkrivanje njihovog identiteta.

Osim intervjua sa pripadnicima glazbenih supkultura, provedena je kratka anonimna online anketa sa stanovnicima grada Rijeke i riječke urbane regije kako bi se prikupile informacije o stavovima i mišljenjima stanovništva, koji nisu pripadnici pojedine glazbene supkulture, o toj temi. U ovome su se slučaju ispitivali isključivo punoljetni stanovnici grada Rijeke i riječke urbane regije, koji nisu pripadnici niti jedne glazbene supkulture. Anketa je poslana poznanicima i objavljena u *facebook* grupama u kojima su stanovnici grada Rijeke i riječke urbane regije. Sam upitnik sastojao se od osamnaest pitanja (Prilog 3), od kojih su četiri sociodemografska, dok se ostala odnose na upoznatost stanovništva s pojmovima „alternativna glazbena kultura“ i „glazbena supkultura“ i s riječkom glazbenom scenom te na stavove i procjene vezane uz prostorne prakse pripadnika glazbenih supkultura, njihovu brojnost te mjesta slušanja i izvođenja takve glazbe. Također, kao i u slučaju intervjua, ispitanicima je bila pružena mogućnost da upišu neku informaciju ili komentar koji smatraju bitnim za ovo istraživanje. Prikupljene su bile 53 valjane ankete, a analiza odgovora slijedi u nastavku rada.

3.1. Prostorni razmještaj pripadnika glazbenih supkultura

Intervju je bio proveden samo s pripadnicima pojedinih glazbenih supkultura te ih je na taj način prikupljeno 22. U anketi se u jednom pitanju sudionike tražilo da se identificiraju u vezi svoje pripadnosti ili ne pripadnosti određenoj alternativnoj glazbenoj kulturi kako bi se mogli vidjeti stavovi i mišljenje stanovnika koji nisu pripadnici glazbenih supkultura o toj temi, ali isto pitanje poslužilo je i za pronalazak dodatnog broja alternativaca, koji nisu obuhvaćeni intervjuom. U anketi je 12 sudionika odgovorilo da pripadaju pojedinoj glazbenoj supkulturi te, kada se taj broj zbroji sa brojem ispitanika u intervjuu, može se reći da su ovim istraživanjem na području grada Rijeke i riječke urbane regije identificirana 34 pripadnika glazbenih supkultura (Sl.4.). Može se primijetiti da je najveći broj, njih 73,5%, iz grada Rijeke, a ostatak iz okolnih općina i gradova.

Sl. 4. Broj alternativaca prema jedinicama lokalne samouprave u riječkoj urbanoj regiji i kvartovima u gradu Rijeci

Takva se rasprostranjenost i koncentracija alternativaca može objasniti i odabirom mjesta na kojima su potencijalni ispitanici bili traženi, ali i poviješću grada. Rijeka je industrijski i lučki grad, zbog čega je u povijesti privlačila velik broj radnika sa područja cijele Jugoslavije. Takva mješavina nacionalnosti i kulture već krajem šezdesetih uzrokovala je stvaranje i razvoj nove kulture u obliku Prvog riječkog vala. Obilježja alternativne glazbe su bunt i protivljenje komercijalu, ali takva je glazba i politički angažirana te govori o društvenim problemima i lošem odnosu vlasti prema građanima, ponajprije radničkoj klasi. Upravo zbog toga se alternativna glazba razvila među radničkom klasom, koja je pretežno naseljavala centar. Veći dio stanovništva, tada radničke klase, ostao je u svojim stanovima u centru i osnovao obitelj. Također, većina današnjih alternativaca djeca su prijašnje radničke klase i ljudi koji su svojevremeno također bili alternativci te su ukus za glazbom naslijedili upravo od svojih roditelja.

„U smislu roditelja, ukus za glazbom sam većinski pokupila od tate jer je on bio isto panker, metalac i izlazio na ista mjesta na koja i mi danas izlazimo i onako gledala sam od njega i slušala od njega, al nisam od malih nogu bila na tome.“
(E.M., Ž, 2005, metal)

„(...) Moja mama je isto bila tu na Kontu kad je bila mlada. Ja sam više to naslijedio. Dal' je to genetski, ne znam, nije me to, ono. Odrasto sam tako. Išo sam i po koncertima od kad sam bio jako mali. Ja sam jednostavno odrasto sa glazbom, tom alternativnom.“ (B.M, M, 2002, punk)

„(...) ja sam zapravo ušao, počeo sam slušat tu muziku zbog obitelji, ajmo reć, kao blaži metal, a onda sam sam počeo istraživat kasnije.“ (A.F., M, 2001, metal, hip hop)

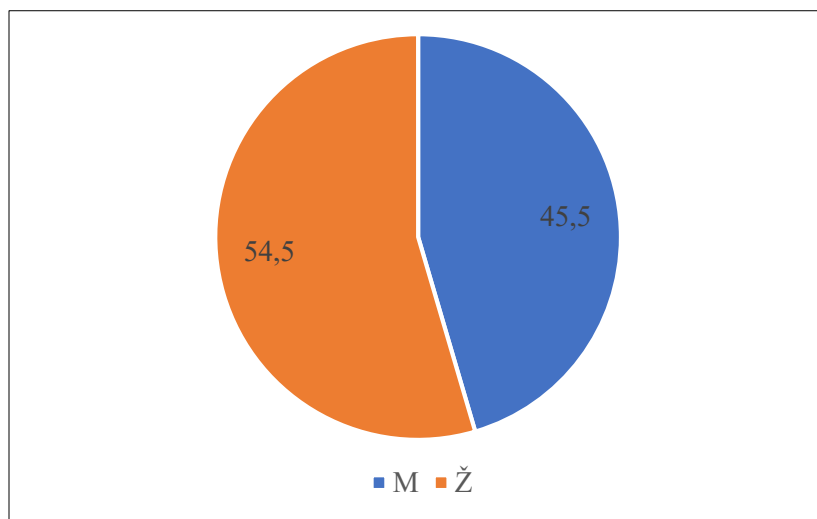
„(...) Moji su tako neki đir. Mislim ništa posebno, ali ono, oni su ta generacija rocka i punka u Rijeci i tu sam čuo te neke pjesme koje su me potakle da slušam tu muziku.“ (B.L, M, 1998, punk)

Osim na razini jedinica lokalne samouprave, u gradu Rijeci se može primijetiti veća koncentracija alternativaca u centru i u istočnom dijelu grada (Sl.4.). Ta se pojava može objasniti na isti način, budući da centar i istočni dio grada čine većinom neboderi i zgrade s radničkim stanovima, dok su na zapadu grada pretežno kuće ili zgrade s obiteljskim stanovima.

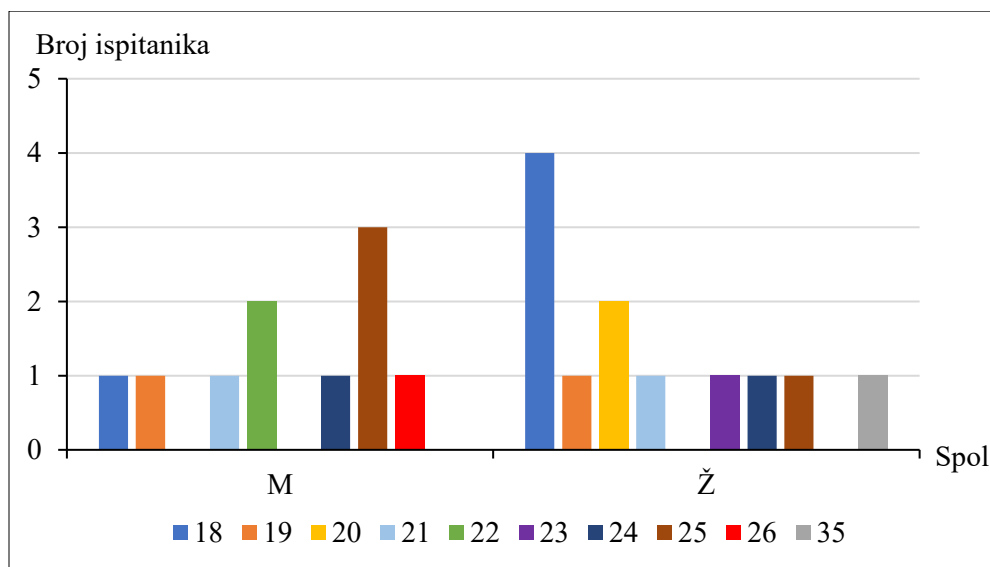
3.2. Intervju

U intervjuu je sudjelovao približno jednak broj muškog i ženskog stanovništva (Sl.5.), ali 91% ispitanika čine srednjoškolci i studenti, odnosno stanovništvo dobi između 18-25 godina. Također, na grafu (Sl.6.) se može primijetiti da je muški dio ispitanika u prosjeku starije dobi od ženskog, što bi se moglo objasniti biološkim odrednicama ljudi. Žene u prosjeku ranije ulaze u pubertet te su zbog toga sklonije ranije početi preispitivati svoj identitet i eventualnu pripadnost određenim supkulturnim skupinama, a također i razmišljati o društvenim i političkim problemima o kojima

govori takva glazba. Također, zbog toga će žene vjerojatno u ranijoj dobi definirati svoj glazbeni ukus, dok će se muškarci u istoj dobi još uvijek preispitivati.

Sl. 5. Udio ispitanika prema spolu

Sl. 6. Dob ispitanika prema spolu

3.2.1. Definiranje glazbene preferencije i identiteta glazbene supkulture

Nakon sociodemografskih pitanja, ispitanike se pitalo koju glazbu najviše slušaju, odnosno kojoj glazbenoj supkulturi bi rekli da pripadaju. Na to je pitanje većina ispitanika dala više

odgovora tvrdeći da slušaju više ili sve alternativne žanrove te se smatraju pripadnicima više glazbenih supkultura ili pripadnicima generalno alternative.

„Pa najviše nekako metal i punk, ali neki indie rock isto i nedavno sam se isto počeo upuštati u rap i hip hop isto.“ (E.J., M, 2005, metal, punk, rock, hip hop)

„Metal općenito. Mislim i rock isto općenito. Više rock.“ (D.D., M, 1998, rock, metal)

„Pa najviše nekakav rock, glam rock i dosta popraćeno punkom, zato što su mi i roditelji pankeri još od svoje mladosti i nekako sam odrasla s tom glazbom.“ (B.R., Ž, 2005, rock, punk)

„Ja najviše slušam rock i metal, ali i punk i hip hop. Rekla bih da sve to slušam. (...) Ne bih rekla da sam pripadnik baš rock ili metal ili neke druge supkulture, rekla bih da sam više samo alternativa.“ (F.A., Ž, 2004, rock, metal, punk, hip hop)

Neki od ispitanika tvrde da je takva pojava rezultat postupne redukcije alternativaca u gradu, zbog čega se onda svi prilagođavaju jedni drugima; neki tvrde da je to zbog pojave Interneta i dostupnosti različite glazbe na *youtube*-u, a neki smatraju da su ljudi jednostavno postali liberalniji i otvoreniji ka više, a ne samo jednoj stvari.

„Alternativci međusobno se, zapravo to je fascinantno ovdje u Rijeci jer, mislim, alternativa je jako širok pojam i zapravo svatko brije neku drugu briju koja je zapravo supkultura unutar tog velikog spektra. Al podskupina tu, pošto nas nije puno, onda se recimo neke podskupine koje se zapravo uopće ne bi trebale podnositi, a zajedno piju. Recimo skinheadsi i punkeri se u načelu kao ne vole, ali ovdje tu je sve to zajedno. Svi su zajedno zato jer nema ih puno. Nema nas puno i onda se više nekako, il ćeš bit zajedno, il nećeš bit s nikim.“ (B.M, M, 2002, punk)

„Ljudi su možda otvoreniji i možda je povezano s internetom i većom dostupnosti drugih stvari. Prije si mogao samo kupit cd, a sad možeš otić na youtube i pretražiti druge stvari.“ (A.F., M, 2001, metal, hip hop)

Međutim, treba uzeti u obzir istraživanje Ane Ajhenberger (2020), koje sam spomenula ranije u radu, te njezin zaključak koji bi se mogao primijeniti i u ovom slučaju. I u njezinom i u ovom

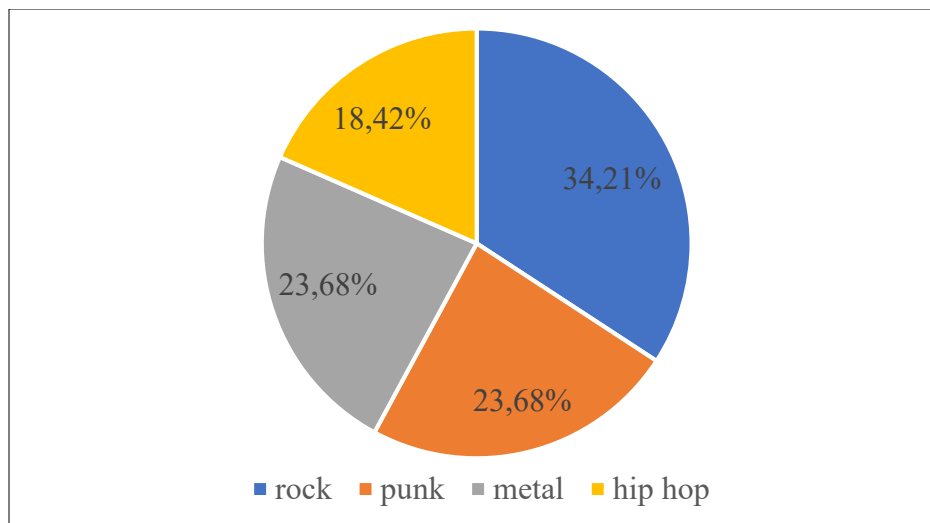
istraživanju vidljiv je proces postupnog i sve većeg stapanja alternativnih kultura s konzumerističkima te nesigurnost ispitanika u vezi vlastitog identiteta kao pripadnika pojedine glazbene supkulture, ali i pri definiranju obilježja supkulture kojoj smatraju da pripadaju. Poznavanje izvornih identiteta pojedinih supkultura gubi na značaju te dolazi do stvaranja sve većeg broja novih supkultura, zbog čega zapravo dolazi do fuzija onoga što se smatra alternativnim i onoga što je popularno, konzumerističko i *mainstream*.

„Uglavnom slušam hip-hop, koji osobno ne smatram alternativnom glazbom. Po meni je alternativna glazba koja je nastala kao suprotnost pop glazbi, kao što su rock i punk. Od hip hopa slušam uglavnom stari rep, takozvani „old shool rap“.“
(A.B., M, 2001, hip hop, rap)

„Pa ne znam. Nekako i sama sam se družila sa skupinom, točnije sa ljudima koji su pripadali više nekakvoj punk subkulturi, ali ne znam, nemam neke određene kriterije kao što neki gledaju po stilu oblačenja ili nečemu, već sama pripadnost dolazi iz tog koliko ko uživa u takvoj glazbi i koliko se može poistovjetit s ljudima koji rade isto.“ (B.R., Ž, 2005, rock, punk)

„Slušam najviše rock, pop, punk, indie rock. Sve tu više-manje.“ (B.T., Ž, 2000, rock, punk)

Većina ispitanika ne sluša samo jedan žanr te se smatraju pripadnicima više glazbenih supkultura. Na temelju odgovora ispitanika, napravljen je graf koji prikazuje relativni udio pojedinih glazbenih supkultura u gradu Rijeci i riječkoj urbanoj regiji (Sl.7.) te ujedno i slušanost određenog alternativnog žanra. Najveći broj ispitanika rekao je da najviše sluša rock glazbu, a najmanji broj njih sluša hip hop. Jednak broj ispitanika rekao je da sluša punk ili metal. Bitno je za naglasiti da ovo nije reprezentativan pokazatelj broja pojedinih alternativnih supkultura u Rijeci jer je intervjuom obuhvaćen malen broj ispitanika, ali na temelju ovih podataka može se govoriti o relativnim odnosima te iznositi određene zaključke o pojedinim glazbenim supkulturama. Zbog malenog broja ispitanika, teško je generalizirati, ali vidljivo je da je rock ostavio utjecaj na stanovništvo Rijeke te je taj žanr i dalje najslušaniji među alternativcima. Također, primjećuje se da većina ispitanika koji su naveli da slušaju punk, istovremeno slušaju i rock, a pripadnici metal supkulture, uz metal, slušaju i rock ili hip hop.

Sl. 7. Udio ispitanika prema alternativnoj glazbi koju slušaju

Pri definiranju identiteta glazbenih supkultura, uočeni su određeni elementi, odnosno indikatori prema kojima pripadnici opisuju pojedine karakteristike glazbenih supkultura te prema kojima se sami identificiraju kao pripadnici ili ne pripadnici. Karakteristike koje su ispitanici nabrajali i opisivali kategorizirane su u 4 skupine indikatora: vanjski izgled, ideologija, rituali i zajednica. Najveći broj ispitanika rekao je da pripadnost određenoj glazbenoj supkulturi, osim slušanja same glazbe, povezuju sa vanjskim izgledom, odnosno odijevanjem i stilom (Tab.1.), ali također većina naglašava da vanjski izgled nije nužni ili presudni indikator pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi.

„Društvo najviše i muzika. Ne znam, puno toga se uključuje u to. Stil oblačenja svakako, al to nosim jer mi je ugodno u tom stilu, ajmo reć. To je ono što mi paše bit tako odjeven, a ujedno ajde možda se veže i sa tim što spadam u neku supkulturnu zajednicu.“ (B.L., M, 1998., punk)

„Pa ne znam. Nekako i sama sam se družila sa skupinom, točnije sa ljudima koji su pripadali više nekakvoj punk subkulturi, ali ne znam, nemam neke određene kriterije kao što neki gledaju po stilu oblačenja ili nečemu, već sama pripadnost dolazi iz tog koliko ko uživa u takvoj glazbi i koliko se može poistovjetit s ljudima koji rade isto. Pa mislim to nije glavni cilj, barem u mom društvu. Koliko god smo svi imali nekakve marte na nogama i nalazili smo se na određenim mjestima po gradu, na primjer na Kontu ili u Kružnoj ulici, ali mislim da niko nije ništa nametao

nikome ili to promovirao, nego smo se jednostavno našli tako i svima nam se to sviđjelo na neki način.“ (B.R., Ž, 2005, punk, rock)

„Mi pripadnici supkultura se dosta izražavamo preko svoje odjeće, ali to nije najvažnija stvar. Ti možeš biti i gotičar ako slušaš gotičarsku muziku, a ne moraš se tako oblačiti, a ak se ti samo tako oblačiš, bez muzike, to nije to.“ (E.O., Ž, 2005, gotika, metal)

Tab. 1. Indikatori pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi prema glazbenim supkulturama

Glazbena supkultura	Indikatori							
	Vanjski izgled		Ideologija		Ritualni		Zajednica	
	broj	%	broj	%	broj	%	broj	%
Rock	9	69.2	5	38.5	5	38.5	3	23.1
Punk	6	66.7	9	100.0	3	33.3	5	55.6
Metal	7	77.8	3	33.3	3	33.3	2	22.2
Hip hop	5	71.4	3	42.9	1	14.3	2	28.6
Ukupno	27	71.1	20	52.6	12	31.6	12	31.6

Vanjske karakteristike spomenuo je najveći broj ispitanika, ali u relativnom udjelu najčešće su ga spominjali metalci, a najmanje, iako ne značajno manje, pankeri (Tab.1.). Osim vanjskog izgleda, kao najvažniji indikator pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi ispitanici su spominjali ideologiju, odnosno način razmišljanja, buntovničko ponašanje, širenje određene poruke, energije, mišljenja, stavova te razumijevanje povijesti i nastanka određene supkulture. Ideologiju su najrjeđe spominjali metalci (33%), a najčešće pankeri, od kojih su svi napomenuli da im je ideologija značajan indikator pripadnosti. Jednak udio ispitanika, njih 32%, spomenuo je još rituale i zajednicu. Kao rituale ispitanici su nabrajali redovite odlaske na koncerte, kupovanje CD-ova, albuma, majica s LOGO-om, slikom ili citatom koji se odnosi na određenu glazbenu supkulturu, prostorne prakse te prisustvovanje zajedničkim organiziranim aktivnostima, a pod kategorijom „zajednica“ podrazumijeva se osjećaj pripadnosti grupi, važnost zajedničkog slušanja glazbe i druženja te mogućnost poistovjećivanja s nekime tko se smatra pripadnikom određene glazbene supkulture. Iako je malen udio ispitanika spomenuo zajednicu kao indikator, ona je vrlo bitna pankerima, od kojih je preko 50% reklo da zajednicu smatraju važnim elementom i indikatorom pripadnosti njihovoj glazbenoj supkulturi. Svaki ispitanik naveo je jedan ili više indikatora prema kojima identificira pripadnost pojedinoj glazbenoj supkulturi te je svojim odgovorom opisao

važnost koju pridaje tom indikatoru. Na temelju odgovora, može se zaključiti koji indikator ispitanici ističu kao najvažniji, a koje kao manje važne ili gotovo nevažne pri definiranju pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi.

„Pa značilo bi mi samo da imam iste interese kao netko tko sluša istu vrstu glazbe, odnosno da možemo uživati u istoj vrsti glazbe, isto kao što netko drugi uživa u popu ili domaćim pjesmama. (...) Pa istaknula bih još kao stil oblačenja. Više se oblači onaj baggy clothes pa kao tamnije boje većinom. Mislim i kako hip hop inače stoji sa širenjem pozitivne i nekakvog razumijevanja prema drugim ljudima, iako možda današnji hip hop se po pjesmama ne promovira toliko, ali stariji da. Stariji je stajao za to.“ (A.D., Ž, 2005, hip hop)

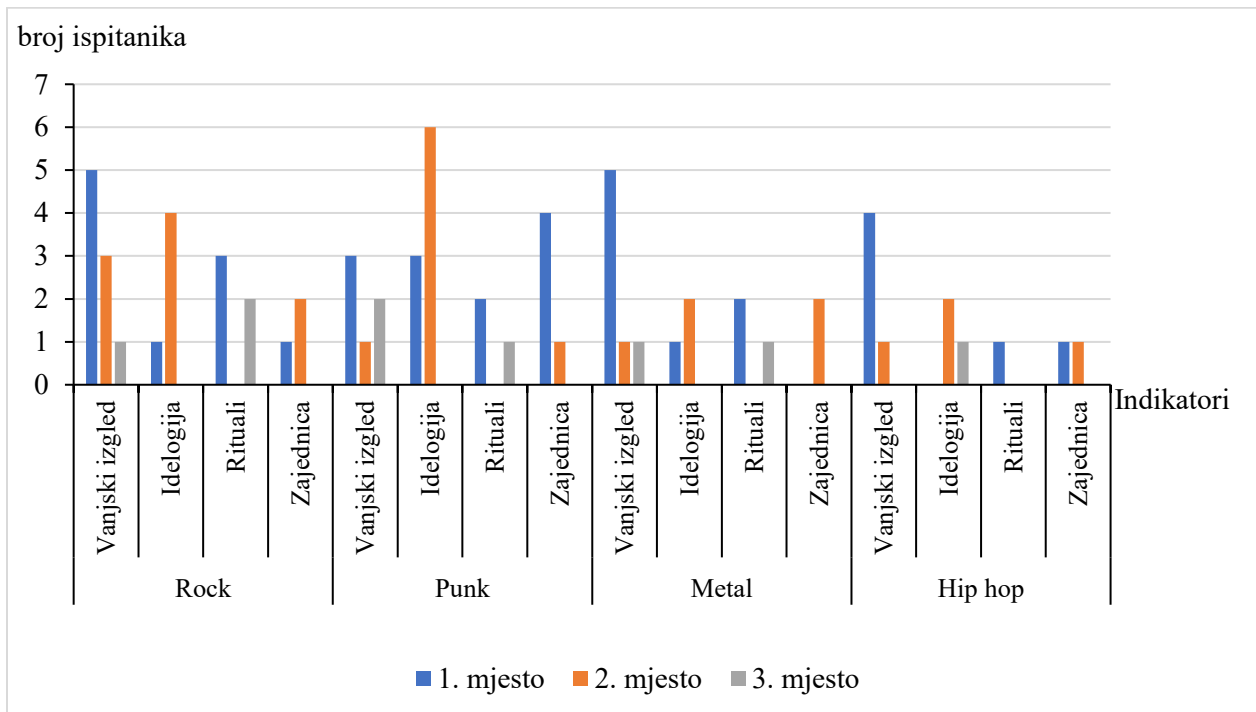
„Pa to je više onako koja vrsta muzike ti se najviše sviđa, koju muziku najviše slušaš općenito i ako su koncerti, na koje koncerte ideš. Po meni je to bit pripadnik supkulture jer to je više kao nekakva zajednica. Mislim vrijede i svi oni nekakvi stereotipi i za stil oblačenja, al evo ja se tako ne oblačim i ne znam, nema neka definicija.“ (E.J., M, 2005, metal, punk, rock, hip hop)

„Pa meni je to kao da imam neko liberalno mišljenje općenito kao politički neki stav, na tu foru i onako tipični kao metal bendovi, onako stil oblačenja ne smatram toliko ajmo reć bitnim, ali volim se tako oblačiti kao fora i zanimljivo mi je izraziti sebe na taj način, al većinom glazba i neki politički stavovi.“ (E.M., Ž, 2005, metal)

„Pa osim poznavanja same glazbe i življenja u njoj, mislim da je najveći dio punka sama ideologija i filozofija punk pokreta, nekako razumijevanje kako je sam pokret nasto i šta sve ulazi u zapravo to da je neko panker jer to nije samo glazba i to nije samo stil, to je kompletna ideologija života i viđenja društva. Tako da mislim da je dobro poznavanje temelja početaka punka, nekako ukomponiranje tih početaka i te ideologije u svoj život nekako suština svakog pankera, a onda s tim dolazi i stil odijevanja, društvo i ostalo.“ (B.O., Ž, 2003, punk)

Prema tome, izrađen je grafički prikaz važnosti određenog indikatora prema glazbenim supkulturama (Sl.8.). Može se primijetiti kako je vanjski izgled ipak najbitniji indikator rokerima,

metalcima i hip hoperima, dok su pankerima najbitnije ideologija i zajednica. Također, zajednica je jedino izražena kod pankera, a rituali su najistaknutiji kod rokera.

Sl. 8. Relativna važnost indikatora pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi prema glazbenim supkulturama

3.2.2. Odnosi s okolinom i prostorne prakse

Na pitanje „Kako biste opisali Vaš odnos s ljudima u okolini s obzirom na Vašu glazbenu preferenciju?“ gotovo svi ispitanici rekli su da su od roditelja imali podršku ili razumijevanje, budući da su u većini slučajeva i roditelji bivši pripadnici, dok je manji dio ispitanika istaknuo nezainteresiranost ili nerazumijevanje od strane obitelji, ali ne i zabranu slušanja takve glazbe ili omalovažavanje zbog drugačijeg stila odijevanja i ponašanja.

„Dosta je zastupljeno povezivanje hip hopa sa drogom, razbojništvom, pljačkama i sličnim stvarima. Počevši od mojih roditelja, to jest bake i djeda s kojima živim, nikad nisu podržavali moju preferenciju glazbe, ali me nikad nisu ni sprječavali u

slušanju iste. To je vjerojatno jer su stariji ljudi i nisu dovoljno upoznati s hip hopom.“ (A.B., M, 2001, hip hop, rap)

„Moje roditelje ne zanima pretjerano što slušam u slobodno vrijeme, osim ako neću njima u stanu navit glazbu na ne znam koliko. Uredu su s tim.“ (A.D., Ž, 2005, hip hop)

U odnosu s okolinom, također je većina rekla da se do sad nisu susretali sa predrasudama, diskriminacijom ili ikakvim drugačijim ponašanjem od strane drugih isključivo zbog glazbene preferencije te smatraju da upravo zbog glazbene preferencije lakše pronalaze prijatelje i sklapaju prijateljske odnose.

„Nikad nisam birao prijatelje i osobe oko sebe na kriteriju onoga što slušaju ali također se ni nisam našo u situaciji gdje sam bio gledan na drugačiji način zbog mog odabira glazbe. Trenutno sam u ljubavnom odnosu s osobom koja ima potpuno suprotnu preferenciju glazbe, a to je rock, punk. Nikad nismo došli do nekih nesuglasica iz tog razloga.“ (A.B., M, 2001, hip hop, rap)

„ (...) A za prijateljstva mislim da je lako sklopit u smislu ovako na nekim mjestima jer većina ljudi koji izlaze i koji jesu neka alternativna skupina, izlaze na onako određena mjesta da to tako kažem i onda se u biti sretnemo preko nekih onako, čujemo da netko sluša sličnu muziku ko mi pa možda dođemo do njih, počnemo neki razgovor ili nešto slično.“ (E.M., Ž, 2005, metal)

„ (...) Ne bih rekla da sam imala problema oko sklapanja nekih odnosa. Dapače, još je bilo bolje zbog povezivanja.“ (B.T., Ž, 2000., punk, rock)

Iako odnose s okolinom opisuju pozitivnima, bitno je za naglasiti da ističu da je takav slučaj jedino u Rijeci. Ispitanici koji su se doselili u Rijeku ili oni koji su imali priliku prisustvovati glazbenim događanjima i okupljanjima u drugim gradovima, imaju znatno pozitivnija iskustva s ljudima u okolini i sklapanjem prijateljstva u Rijeci, nego u drugim gradovima u Hrvatskoj.

„Pa ja sam iz malog konzervativnog mjesta u Istri, tako da definitivno teže, al evo, od kad sam u Rijeci, mislim da su svi moji novi prijatelja, ne nužno pankeri, ali

velika većina su pankeri ili metalci ili rokeri, tako da sad je lakše.“ (B.O., Ž, 2003, punk)

„Pa lakše ako nađem skupinu istomišljenika, teže ako nismo istomišljenici, tako da reko bih da je to dvosjekli mač, i lakše i teže. Pošto to nije baš popularna glazba u mjestu gdje sam ja odrasto pa s te strane možda teže, ali lakše jer sam sad našo pripadnike te supkulture pa smo se bolje povezali, ajmo reć.“ (E.H., M, 1997., hip hop, rap)

„U Rijeci, di je to malo, u usporedbi od kud sam ja, di je to jako velik grad i ima puno različitih ljudi i bilo gdje da izađete na ulici možete naći nekoga ko pripada toj supkulturi, tu je lakše. Kod kuće ne toliko. U Ogulinu ima jedan kafić na cijelom gradu koji svaki put kad uđete čut ćete rock glazbu i to je taj jedan, al čak više ni tamo. Nešto je rekao kolega, više je pozera. Više je ljudi koji se tako oblače zato šta je to sada ajmo reć vintage i retro i moderno, al jako teško ćete nać nekoga ko baš baš sluša tu vrste glazbe za koju se ajmo reć oblači. U Ogulinu ima 4 mjesta za izić i na sva 4 mjesta ćete nać istu vrstu, ajmo reć seljačine, da se malo ružnije izrazim, al stvarno su ljudi takvi. Tu i tamo će se zalomit neko koga baš boli briga za to što ćeš ti radit, kako ćeš ti izgledat, al stvarno ima jako puno problema. (...) A u Rijeci nema toliko jer na ulici svako malo vidiš tako nekoga. Ljudima je to postalo normalno. Niti te stariji ljudi čudno gledaju, baš nema problema u Rijeci s ničim.“ (D.A., Ž, 2003, rock)

„Da, pa da. To je ono kud svi, tud i mali Mujo kako bi se reklo. Kako nas nema puno, svi obitavaju na tim nekim mjestima di ti i dolaziš u kontakt sa tim drugim ljudima koji dijele isto neke hobije ili istu želju prema slušanju neke muzike i to je zapravo social point, kako bi reko, di ti upoznaješ istomišljenike i zato se primarno ide na takva mjesta. To je dobra stvar kod Rijeke, za razliku od nekih drugih gradova, kao što je recimo Zagreb, zato što je dosta otvoren i dosta liberalan i zato se to, ajmo reć, potiče, kolko tolko. Ne dovoljno, al ono, možda je ovdje bolja situacija nego u nekim manjim gradovima, kao što je na primjer Sisak, di su ljudi ipak više zatvoreni. To je sve zbog neznanja ljudi. Ne znaju šta si, ne znaju šta radiš i onda si uvijek sve najgore. Sve najgore se misli.“ (B.M., M, 2002, punk)

Nakon definiranja odnosa s okolinom, ispitanike se pitalo postoje li mjesta u gradu na kojima se okupljaju s društvom glazbenih istomišljenika, odnosno kako bi opisali svoje prostorne prakse i koja su to mjesta u gradu gdje se sluša ili izvodi takva glazba.

Sl. 9. Mjesta okupljanja alternativaca u Gradu Rijeci

Kao mjesta okupljanja pretežno se navode zatvoreni prostori poput kafića, barova i klubova, od kojih su omiljeni Klub mladih i Dnevni boravak, ali navode se još i Štriga, Mali Rock, Palach, Podrum, Nemo i Crkva, a kao razlog okupljanja baš u tim prostorima presudna je glazba koja se ondje pušta, a samim time i društvo koje se okuplja te atmosfera. Gradski prostori na kojima se alternativci najčešće okupljaju su Kont, Kružna ulica, Delta, Export, Hartera i „prolaz“ u Križanićevoj ulici. Svi navedeni prostori nalaze se u centru grada (Sl.9.), točnije u kvartovima, Centar-Sušak, Školjić i Brajda-dolac, ali se međusobno razlikuju prema određenim karakteristikama. Kont je otvoreni trg ispred hotela Kontinental, prema kojemu je i dobio svoj naziv, a poznat je kao tradicionalno mjesto okupljanja alternativaca još od osamdesetih godina. Ta tradicija nastavila se i danas, a tradicijski su okupljanja nastavljena i u Kružnoj ulici, odnosno kod kulturnog kluba Palacha.

„Pa ne znam, rokeri, metalci i pankeri su najviše nekako u Klubu mladih i na Kontu i u Kružnoj ulici kod Palacha. Ne znam, to je oduvijek tako bilo. I Klub mladih obično podržava i pušta se takva vrsta muzike, tako da tamo su ljudi prirodno došli, migrirali. Kont mislim da je i prije mog rođenja bio da su se tamo okupljali, a u Kružnoj ulici je i prije bio Palach, što je bio prije rock klub pa onda tamo su ljudi ostali valjda. Iako se Palach zatvorio, ljudi se i dalje tamo odlaze družiti.“ (E.J., M, 2005, metal, punk, rock, hip hop)

„Pa to je bio Kont, Palach, Mali Rock, to je manje-više to. U Palachu su često bili koncerti, a na Kontu je bilo zagrijavanje prije koncerata. Mislim to je nekako ostalo u tradiciji radi prijašnjih ekipa, radi osamdesetih, devedesetih godina kada su se također tamo takvi ljudi skupljali i to se nekako naslijedilo od tog vremena.“ (A.H., Ž, 1998, rock, punk, metal)

Osim Konta, još je jedino Delta otvoreni prostor, koji se nalazi u produžetku Konta, odnosno s druge strane ceste, na temelju čega se može zaključiti da je okupljanju na tom mjestu doprinijela upravo blizina drugog već postojećeg okupljališta u neposrednoj blizini te uređenost prostora (klupice, javni wc). Svi ostali navedeni prostori su zaklonjeniji i privatniji, odnosno manje vidljivi s glavnih cesta i ulica te manje prometni, što je upravo i razlog koji su ispitanici navodili pri obrazlaganju odabira tih prostora.

„Pa nama je bilo, mi smo počeli praktički ovdje, u Klubu mladih, i onda je bilo 2020, 2021 onako Palach, tj Kružna ulica, onda Kont naravno. U Harteru smo znali ić tu i tamo, Export i onako na primjer od kafića Klub mladih, Štriga i Dnevni boravak. (...) Pa nekako je, kako da kažem, odvojeni smo onako kao od središta grada i nije da imamo kome smetat, ajmo reć, tako da samo mirno onako tamo sjedimo, družimo se, pričamo. Zaklonjenije je, privatnije mjesto.“ (E.M., Ž, 2005, metal)

„Pa evo nalazimo se na kultnom mjestu, Palach. Tu se izlazi, tu se provodilo jako puno vremena. Zapravo, tijekom dana Klub mladih najviše. (...) Prije su tu bile klupice, ne znam zašto ih više nema. Export, da, na Export dosta se izlazi jer na Kont više ne izlazi niko uglavnom, al to je prije, do 2015., tako negdje, onda je to krenulo na niže. Tad je bio baš ono Kont ludnica. Sad je to malo manje i malo nas

je manje i u broju. Prije nas je bilo puno više, puno više ljudi, al da. Kont, Export drvo, a onda kada je hladno, onda se prebacimo tu u Palach jer ne puše vjetar. Tako neka migracija po godišnjim dobima. Na Export se baš ide kad se ide van pit. Tamo je i kulturni isto ovaj Podrum. Tamo se može, tamo se jedino može u Rijeci čut da zapravo svira punk, da možeš ić na koncert. Ovo tu ostalo ne baš. Bio je i Palach, al Palach je isto baš presto radit. (...) Preko dana je najčešće onaj Klub mladih i dolje onaj Klub mladih 2. A kad se nalazimo ovako vani, onda najčešće na Kont se sjedne ili su čak nekad, sad se prestalo, al prije se išlo tamo di je tvornica papira, u Harteru. Kod Hartere se isto znalo izlaziti, po ovim napuštenim tvornicama, po krovovima i tako brijati. Al to kad smo bili malo mlađi. (...) Zašto ta mjesta? Niko te ne dira. To je primarno, neka privatnost i ne znam. Jednostavno ne možeš baš svugdje jer ono, gledaju, bude problema i sa glupanima, pijanima i sa cinkarošima, baš ih ne vole, alternativce i pogotovo ne i obratno. Nismo baš u dobrim odnosima i onda tako nekako se podijelilo na to. Oni imaju svoja mjesta, mi imamo svoja mjesta i nekako se pokušavamo izbjegavat.“ (B.M, M, 2002, punk)

Na karti se može primijetiti “linija“ koja prati Mrtvi kanal i korito Rječine, a duž koje se u većem broju nalaze mjesta okupljanja alternativaca. Takva rasprostranjenost najvjerojatnije je slučajna jer ne postoje druga istraživanja, izjave ili svjedočenja koja bi dokazivala drugačije, ali zanimljiva slučajnost je što je upravo na tom mjestu između 1924. i 1941. prolazila granica između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS. Kao što je već spomenuto, Radio Rijeka osnovan je 1945., a alternativna glazbena scena u Rijeci svoj uspon doživljava razvojem rocka sedamdesetih godina. U to vrijeme granice na tom prostoru više nisu postojale, ali je ostala zapamćena bogata povijest tog prostora koja je i danas zabilježena u prostoru kipovima, spomenicima i povijesnim znamenitostima. Glazbene supkulture poznate su po svom buntu, a razvile su se iz radničke klase koja se suprotstavljala vlasti. Na temelju toga moglo bi se pretpostaviti da je pravilnost mjesta okupljanja alternativaca na tom prostoru također odraz njihovog bunta, odnosno svojevrsna poruka tadašnjim vlastima, prema kojoj se oni smještaju na granicu, odnosno niti na jednu, niti na drugu stranu.

Na ranije navedenim mjestima većinom se okupljaju rokeri, pankeri i metalci, a hip hoperi navode kako u gradu ne postoje njihova ustaljena mjesta okupljanja te da mjesta izvođenja takve glazbe u

Rijeci uopće ne postoje, ali se također družu u zaklonjenijim i manje posjećenim parkovima ili u vlastitim prostorima.

„Nažalost u gradu u kojem živim nema baš lokacija na kojima se pušta stari hip hop. Osobno najviše uživam u hip hopu u vožnji osobnim automobilom. (...) Kao što sam u prijašnjem odgovoru rekao, u gradu u kojem živim nažalost nema lokacija gdje se okupljaju hip hoperi i gdje se pušta rep glazba. Najviše su zastupljena mjesta na kojima se puštaju cajke te malo manje zastupljeno, rock i pank.“ (A.B., M, 2001, hip hop, rap)

„To su većinom parkovi. Klupice i parovi. Vikendom vikendica, skupimo se nas par i odemo. U Rijeci nema repa uopće, rijetko kad sretnem nekog da sluša rap, pogotovo balkanski. To mi je baš rijetkost.“ (E.H., M, 1997, hip hop, rap)

Sljedeće pitanje odnosilo se na „rezerviranost“ ranije navedenih mjesta okupljanja, odnosno postojanje mjesta na kojima se okuplja samo pojedina glazbena supkultura. Došlo se do zaključka da u novije vrijeme ne postoje takva mjesta jer se smanjio broj alternativaca u gradu pa nema dovoljno pripadnika jedne određene supkulture da bi ta supkultura imala svoja mjesta okupljanja, već se svi alternativci okupljaju i družu zajedno, na istim mjestima. Jedino se Podrum i Palach ističu kao mjesta gdje pretežno zalaze pankeri, ali također nije pravilo.

„Ne. Susrećem tu i druge alternativce. Bilo je tu od skejtera do rokeri, metalaca, pankera, manje-više sve te alternativne skupine su obitavale tu Kontom.“ (A.H., Ž, 1998, rock, punk, metal)

„Pa da, recimo u Podrum izlaze baš većinom punkeri, a dok recimo, ne znam, a po gažama. U Palachu bude najviše metal ili dark metal fest. To je metal fest koji više ne može bit u harteri jer će se raspast zgrada pa su ga zabranili, al tako na takvim mjestima dolaze pretežno metalci. Al svejedno dođu pankeri jer, ono, dolaze pit i zezat se, al da, grupacija je. Fale nam brojke da bi se mogli više grupirat kao takvi na neke takve supkulture.“ (B.M, M, 2002, punk)

„Mislim da su sve to generalno mjesta za sve alternativce, a baš za ovako nač specifične vrste ljudi, za možda upoznat nove ljude u specifičnom pravcu, mislim da je onda najbolje gledat kakva glazba se pušta u Palachu taj mjesec ili taj tjedan

i onda možda izać na tu gažu ili taj koncert jer na ovim drugim mjestima su jako miješane druge ljudi.“ (B.O., Ž, 2003, punk)

„Nisam uspjela doživiti to tolko, osim kako sam rekla za Palach da je eventualno taj samo neki više punk možda. Ovo ostalo nisam stigla proć.“ (B.T., Ž, 2000, punk, rock)

„Pa Podrum je pankersko mjesto, mislim da isključivo pankersko. Za ostalo ne znam baš. Palach je bio nekad rokersko mjesto, sad ne znam funkcionira li to ikako.“ (E.H., M, 1997., hip hop, rap)

Naposlijetku se od ispitanika tražilo da prokomentiraju generacijsku promjenu na temu glazbenih supkultura, bilo da je riječ o promjeni trendova, broja alternativaca u gradu, mjestima okupljanja, slušanja ili izvođenja takve glazbe. Svi su ispitanici rekli da se grad po pitanju glazbenog identiteta promijenio te da ne opravdava više u potpunosti svoj naziv „grad rocka“, a umjesto nekadašnjih rocka i punka, sada prevladavaju turbofolk i elektronska glazba te je kvaliteta glazbe znatno lošija.

„Pa koliko sam čuo kako je u povijesti bilo, moji roditelji su mi pričali da je u Rijeci bilo tih rock klubova, disko klubova, punk klubova i sve to i onda se ode do Opatije pa je tamo bilo još deset puta više klubova isto, tako da toga sad nema. Nema ni jednog rock kluba u Rijeci, u Opatiji isto tako, tako da nema nekih mjesta za izać van da se sluša takva muzika, osim Klub mladih i primijetio sam da sve manje ljudi sluša takvu vrstu muzike, metal pogotovo, a punk isti nisam čuo baš nikog. Onako jedino šta je opstalo su rock i hip hop, iako i toga ima sve manje i manje. Sve nekako teži turbofolku i cajkama.“ (E.J., M, 2005, metal, punk, rock, hip hop)

„Nije Rijeka što je nekad bila. Viđam i dalje te mlađe skupine kako furaju takav stil i slušaju takvu glazbu, no problem je u tome što je scena nekako zamrla i što nema više toliko koncerata i Palach se isto zatvorio bio i radi sad samo kad bude neki koncert, a prevladavaju neke druge kulture, više elektronika, cajke i slično.“ (A.H., Ž, 1998., rock, punk, metal)

„Pa problem je. Prije je bilo puno više jer, kao prvo, puno je više bendova bilo, poznatih bendova. Mislim ima i sad bendova, al ne dobivaju toliko medijske popraćenosti kao takve i onda zapravo teško je nekome ko nema nekoga da ga uputi

u to, da mu pokaže taj neki svijet, teško mu je uć u korak s tim da, dakle, i krene s tim. Kad pogledaš, svaki skoro klub su ili cajke ili techno, što mislim isto okej. Mislim da se jednostavno desio taj neki shift generacijski di trendovi se mijenjaju i jednostavno to se sad prodaje i to sad ide i to sad se radi. Mislim ja se nadam da će se to promijenit jer, ono, nemam ja problema s tim da se sluša neka druga vrsta muzike, al bi to onda trebalo bit kvalitetno il barem neka dobra poruka. Kad vi gledate techo, ja nemam problema s technom, mislim ja i znam ić na techno nekad i tako, al ono, recimo tako neki trap je isto posto popularan, al zapravo mislim da se kriva poruka šalje iz toga.“ (B.M, M, 2002, punk)

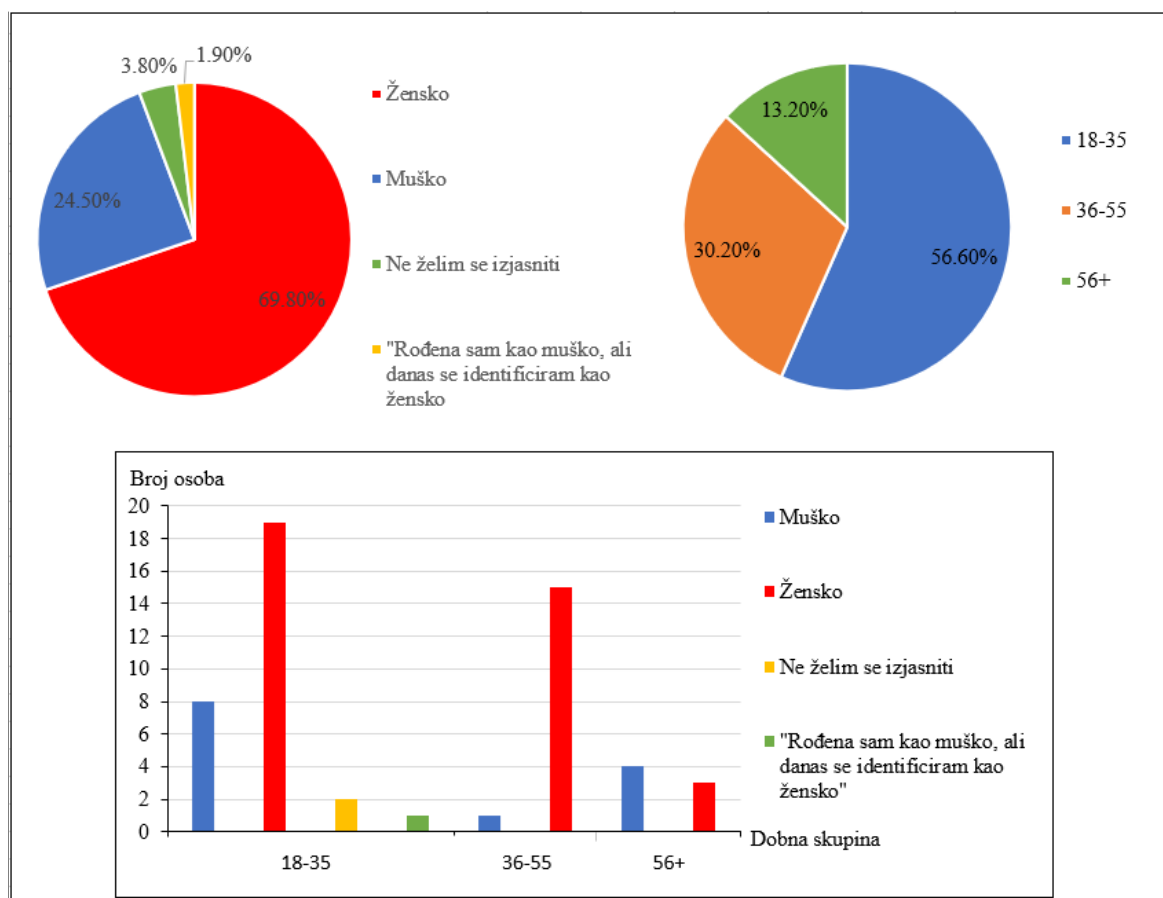
Također, većina smatra da se broj alternativaca u gradu smanjio, a oni koji smatraju da se povećao, tvrde da je veći broj ljudi koji slušaju generalno alternativnu glazbu te se ne odijevaju alternativno, zbog čega nisu vizualno prepoznatljivi kao alternativci.

„Pa mislim da rapidno opada broj alternativaca jer imam i brata mlađeg 5 godina i brata starijeg. Kad je moj stariji brat bio mlad, svi su htjeli bit neka alternativa i neki đir, a danas svi žele bit isto, što je malo čudno pošto živimo u izobilju. Ima svakakve glazbe na youtubeu, a prije nije bilo interneta i svi su htjeli bit nešto, a sad ima interneta i niko ne želi bit niš. To je možda i zbog tih društvenih mreža koje tjeraju ljude da se ukalupljuju. Mislim da smo mi više živjeli slobodnije. Bilo je više okej bit punker. Ja sam u osnovnoj školi imao cure koje su farbale nokte i bile punkeri i imao sam frendove koji su nosili takve majice i kape u školu, a danas svi izgledaju isto. Mislim da se boje previše osude. Mislim da od početka idu u kalup svi jer postoji neki trend idealnog izgleda.“ (E.H., M, 1997., hip hop, rap)

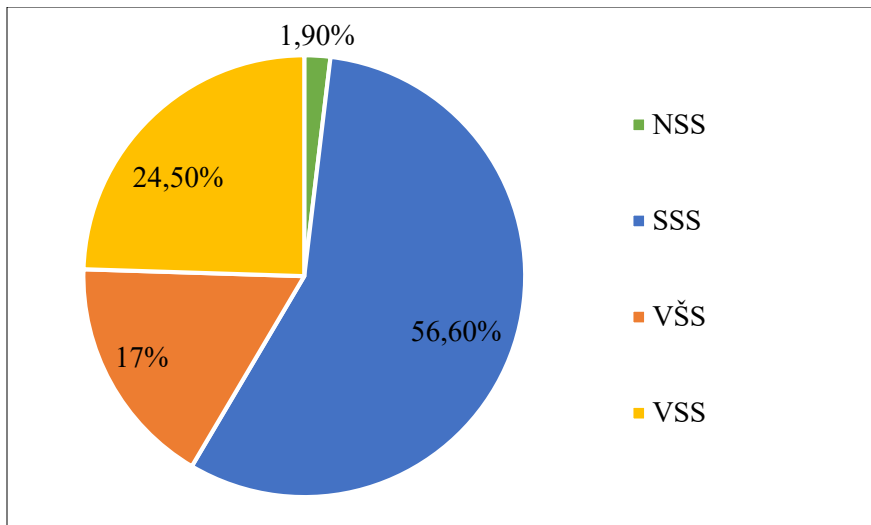
„ (...) Rekla bih da alternativaca danas vjerojatno ima više, ali ne u smislu kao specifično pankera ili metalaca, nego jednostavno neki ljudi koji ne slušaju isključivo pop i nešto na tu foru, nego idu kao na indi rock ili takve stvari. Mislim da se stil oblačenja isto dosta promijenio. I dalje ima naravno onih koji nose kožne jakne i lance i sve to, ali mislim da je danas više to kao otvorenije, nego što je bilo prije, ajmo reć. Danas stil oblačenja ne mora predstavljati određenu glazbenu supkulturu. Danas ih možda ima više, ali ih se ne primjećuje toliko u prostoru ko prije.“ (E.M., Ž, 2005, metal)

3.3. Anketa

Anketa je provedena online, putem društvenih mreža, te su zbog toga sudionici većinom dobi 18-35 godina, dok sudionika starijih od 56 godina ima najmanje. Zainteresiranost stanovništva za temu istraživanja i ispunjavanje ankete bila je izrazito niska pa su prikupljena samo 53 odgovora. Također, većina odgovora je jako kratka, sa izostalim opisima ili objašnjenima koja su se od njih u anketi tražila. U anketi je većinom sudjelovalo žensko stanovništvo te stanovništvo dobi između 18 i 35 godina. Također, jedino u dobnoj skupini osoba starijih od 56 godina prevladava muško stanovništvo, a među stanovništvom najmlađe dobne skupine njih troje izjasnilo se kao transrodno ili se nije htjelo izjasniti (Sl.10.) Najveći dio ispitanika ima završenu srednju stručnu spremu, ali taj udio odgovara udjelu mladog stanovništva, odnosno osoba koje se još uvijek školuju (studenti), a drugi najbrojniji odgovor je visoka stručna sprema; stoga se može zaključiti da su ispitanici pretežno visokoobrazovani i akademski građani (Sl.11.).

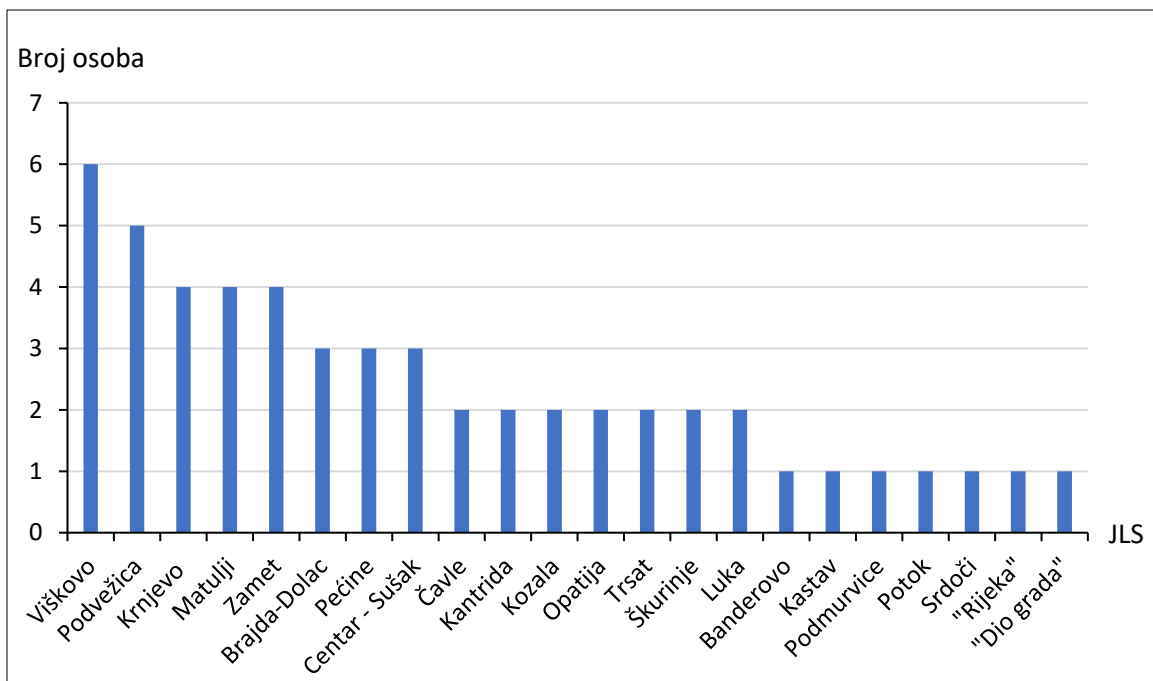

Sl. 10. Udio sudionika u anketi prema spolu i dobi

Sl. 11. Udio sudionika u anketi prema dosad postignutom stupnju obrazovanja

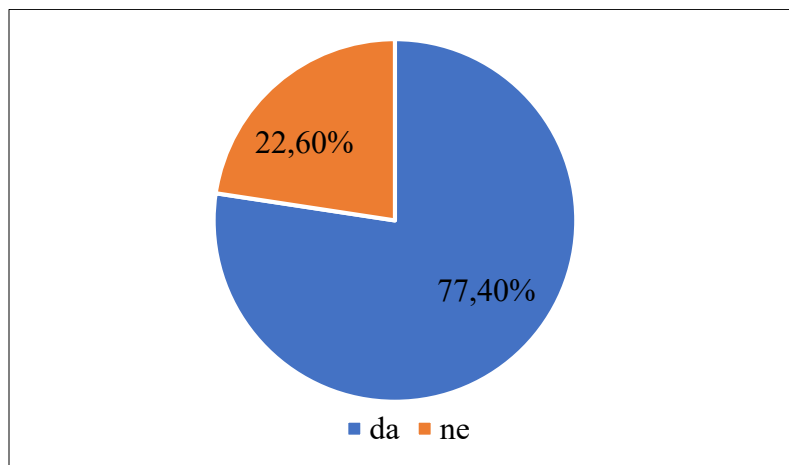
Od sudionika u anketi također se tražilo mjesto boravišta, odnosno prebivališta u Gradu Rijeci ili Riječkoj urbanoj regiji te se prema grafu može vidjeti da je najveći broj njih iz Grada Rijeke (37 ili 69,8%), ali prema jedinicama lokalne samouprave najbrojniji su ispitanici iz Općine Viškovo (Sl.11.).

Sl. 12. Mjesto boravišta/prebivališta sudionika u anketi prema jedinicama lokalne samouprave u riječkoj urbanoj regiji i kvartovima u gradu Rijeci

Ako usporedimo broj ispitanika prema različitim dijelova grada, gotovo 51% ispitanika je iz zapadnog dijela grada, dok je ostatak, podjednak broj njih, iz centra i istočnog dijela grada, što predstavlja značajno veću zainteresiranost stanovništva iz zapadnog dijela grada za ovom temom istraživanja.

Sudionici su bili upitani jesu li upoznati s pojmovima „glazbena supkultura“ i „alternativna glazbena kultura“ kako bi se vidjelo jesu li osobe koje ispunjavaju anketu informirane o pojmovima na kojima se anketa temelji. Većina sudionika rekla je da je upoznata s tim pojmovima (Sl.13.). Ako bi se promatralo prema dobnim skupinama, najmanje su upoznati sudionici stariji od 56 godina, a najviše osobe srednje dobi, 36 do 55 godina.

Sl. 13. "Jeste li upoznati s pojmovima "alternativna glazbena kultura" i "glazbena supkultura"?"

U sljedećem pitanju sudionike se tražilo da prokomentiraju riječku glazbenu scenu te navedu koje glazbene kulture postoje u gradu i koje, prema njihovom mišljenju, prevladavaju. Među odgovorima ističe se oskudnost glazbene ponude i najveća zastupljenost turbofolka, folk trasha, techna i trapa, a neki smatraju da rock i dalje prevladava ili doživljava svoj ponovni uspon. Sudionici također primjećuju promjenu u trendovima, odnosno preferenciju alternativne glazbe kod stanovništva starije dobi, a turbofolk i trash kod mladog stanovništva.

„Dosta je rock kultura oslabila dok cajke i folk trash lupaju na sve strane. Ponekad imam osjećaj da ih se više promovira nego rock.“ (Ž, 36-55, Podvežica)

„Hvala bogu RR ponovo je u trendu.“ (M, 56+, Kozala)

„Najviše se sluša folk muzika (cajke) što se tiče mlađih generacija, kod starijih prevladava rock i punk.“ (Ž, 18-35, Srdoči)

„Najmanje na šta nailazim u recimo redovitim izlascima je hip-hop, malo više techna, a nažalost najviše nailazim na Croatian trash muziku. Koncerti se održavaju redovito u vidu svih vrsta glazbenika.“ (M, 18-35, Opatija)

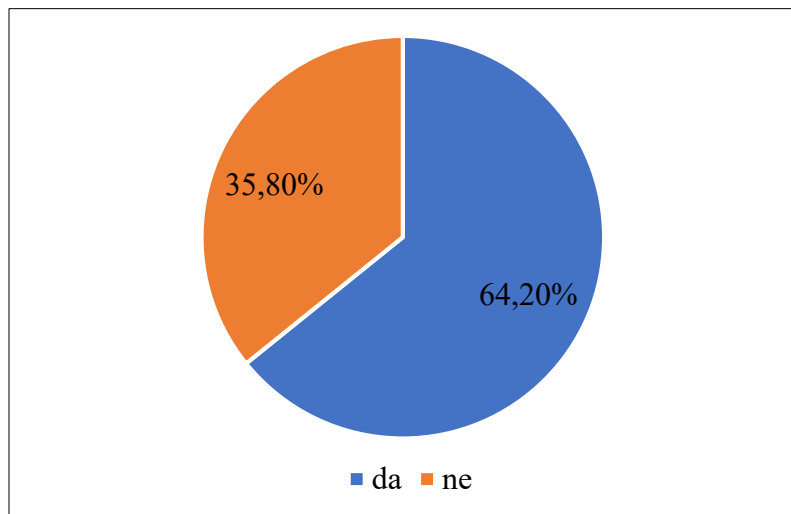
„Nažalost dominacija cajki u klubovima.“ (M, 18-35, Matulji)

„Nažalost među mladima (osnovna, srednja škola, te dob od 18 do 30 godina) sve češće čujem turbofolk i/ili općenito, narodnjačku muziku.“ (Ž, 36-55, Pećine)

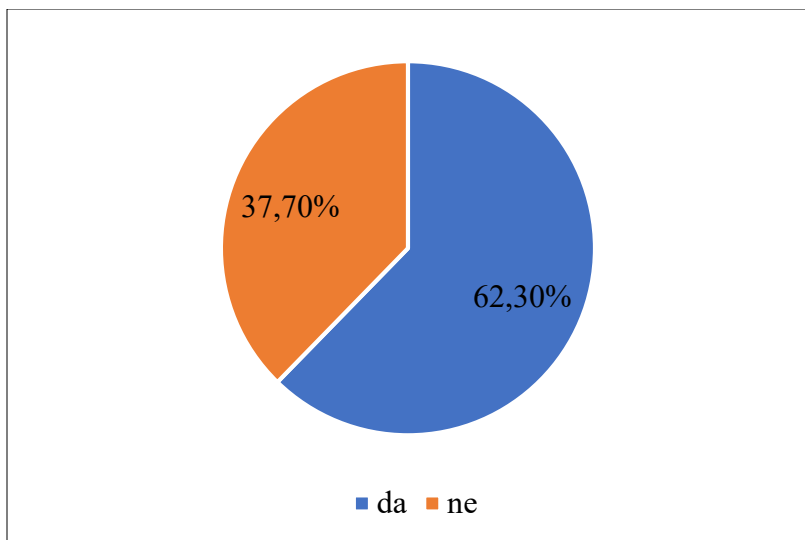
„Pretežno se svuda puštaju cajke i tecno, nebitno je li to glazba u kafiću, klubu, na festivalu ili koncert. Postoje mjesta gdje se pušta i na primjer rock, punk i metal glazba, al je toga puno manje i rjeđe.“ (Ž, 18-35, Viškovo)

„Rock i trap prevladavaju, trenutno mislim da bi više glazbenika trebalo probati postići nesto u Rijeci.“ (M, 18-35, Krnjevo)

Sljedeća pitanja koncentrirala su se na alternativne glazbene kulture, njihovu brojnost u gradu te mjesta okupljanja, slušanja ili izvođenja takve glazbe. Većina sudionika rekla je da primjećuju alternativce u gradskim prostorima (Sl.14.) te je otprilike jednak broj rekao da smatra da postoje prostori u gradu na kojima prevladavaju alternativne glazbene kulture (Sl.15.).

Sl. 14. "Primjećujete li alternativce u gradskim prostorima?"

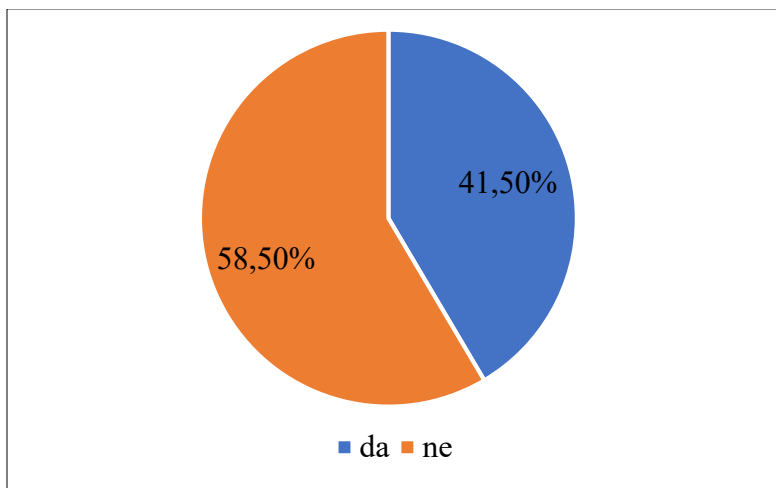
Sl. 15. "Smatrate li da postoje gradski prostori na kojima prevladavaju alternativne glazbene kulture?"

Većinom osobe koje ne primjećuju alternativce u gradskim prostima, niti ne smatraju da postoje gradski prostori na kojima oni prevladavaju te su te osobe većinom iz predgrađa, odnosno riječke urbane regije, gdje se i nalazi manji broj alternativaca. Oni koji su rekli da smatraju da postoje gradski prostori na kojima prevladavaju alternativci trebali su napisati koji su to prostori. Najviše sudionika spomenulo je Palach (33.96%), Kont (26.42%) i Klub mladih (16.98%), ali spominju se i svi prostori koje su navodili i ispitanici u intervjuu te Pogon kulture, Muzej moderne i suvremene umjetnosti (bivši kompleks tvornice Rikard Benčić), kampus na Trsatu, Sportska dvorana Zamet, Dvorana mladosti i „tuneli“. Može se primijetiti da ponovno prevladavaju gradski prostori u centru Grada Rijeke te zaklonjenija i privatnija mjesta poput kompleksa bivših tvornica (Hartera, Rikard Benčić), skladišta (Exportdrvo) i „tunela“ (prolazi, pothodnici) (Sl.16.). Za razliku od ispitanika u intervjuu, sudionici u anketi spominju i neke prostore na zapadnom (Sportska dvorana Zamet) i istočnom (kampus, Dvorana mladosti) dijelu grada.

Sl. 16. Mjesta okupljanja alternativaca prema izjavama sudionika u anketi

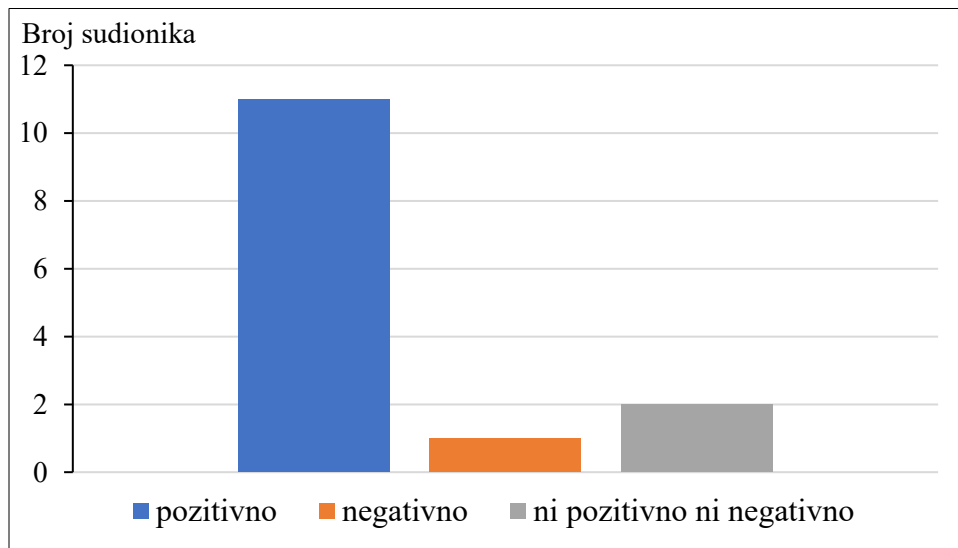
Veći dio sudionika u anketi rekao je da se mjesto okupljanja alternativaca ne nalazi u blizini njihovog mjesta boravišta ili prebivališta (Sl.17.), ali oni koji su odgovorili potvrdno, ocijenili su to kao pozitivnu okolnost.

Sl. 17. "Postoji li mjesto okupljanja alternativaca ili mjesto slušanja ili izvođenja takve glazbe u blizini vašeg mjesta boravišta/prebivališta?"

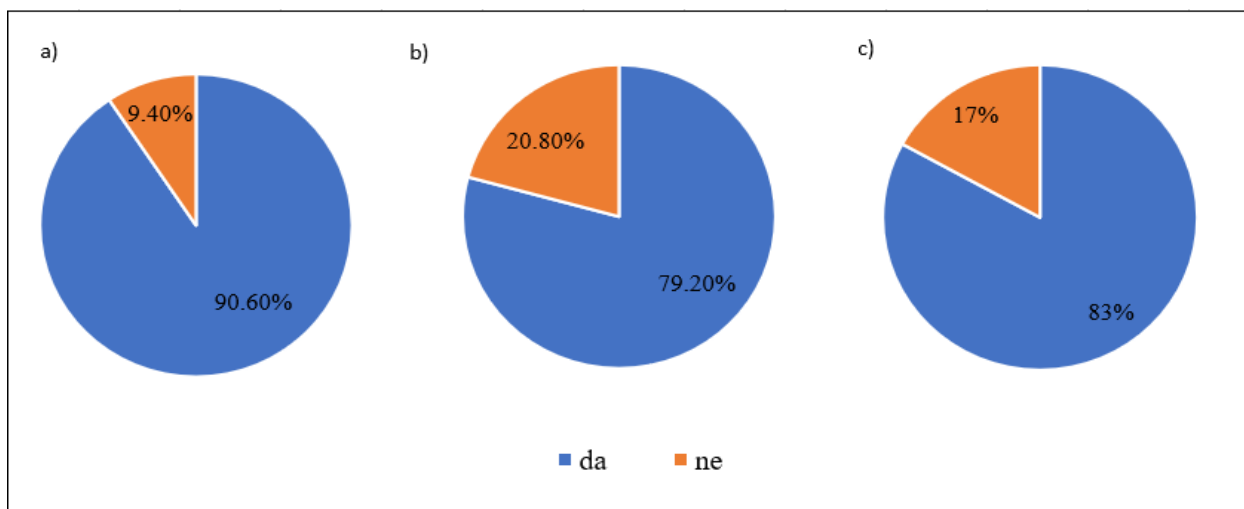

Okolnost da se mjesto okupljanja alternativaca nalazi u blizini njegovog/njezinog mjesta boravišta ili prebivališta samo je jedna osoba opisala kao negativnom te su dvije osobe bile neutralne (Sl.18.), a čak su dvije osobe opisale negativnim to što se mjesto okupljanja alternativaca ne nalazi u blizini njihovog mjesta boravišta ili prebivališta, a da pritom nisu pripadnici pojedine glazbene supkulture. Takvi odgovori upućuju na liberalnost građana, odnosno razumijevanje, prihvaćanje i podržavanje alternativne glazbene scene u gradu, zajedno sa pripadnicima glazbenih supkultura.

Sl. 18. "Ako se mjesto okupljanja alternativaca ili mjesto slušanja ili izvođenja takve glazbe nalazi u blizini vašeg mjesta boravišta/prebivališta, smatrate li tu okolnost pozitivnom ili negativnom?"

U sljedećim pitanjima ispitivao se utjecaj ponude glazbe u gradu (glazbene scene) na prostorne prakse i brojnost alternativnih glazbenih kultura te utjecaj prostornih praksi i brojnosti alternativnih glazbenih kultura na identitet grada i gradskih prostora. Većina sudionika smatra da postoji međuutjecaj između ponude glazbe u gradu, prostornih praksi i brojnosti alternativaca te identiteta grada i pojedinih gradskih prostora (Sl.19.). Najveći udio sudionika (preko 90%) smatra da ponuda glazbe u gradu utječe na mjesta kretanja i okupljanja alternativaca (Sl.19.a), ali puno manji udio njih smatra da ponuda glazbe u gradu utječe na brojnost alternativnih glazbenih kultura (Sl.19.b).

Sl. 19. „Smatrate li da ponuda glazbe u gradu, odnosno glazba koja se pušta na mjestima za izlaske (kafići, barovi/pubovi, klubovi, festivali, koncerti) utječe na promjenu broja alternativnih glazbenih kultura u gradu?“ (a), „Smatrate li da ponuda glazbe u gradu, odnosno glazba koja se pušta na mjestima za izlaske (kafići, barovi/pubovi, klubovi, festivali, koncerti) utječe na mjesta kretanja i okupljanja alternativnih glazbenih kultura u gradu?“ (b) te „Smatrate li da mjesta kretanja i okupljanja te brojnost alternativnih glazbenih kultura utječu na identitet grada i pojedinih gradskih prostora?“ (c)

Većina sudionika smatra da upravo ti međutjecaji između ponude glazbe u gradu, prostornih praksi i brojnosti alternativaca također imaju utjecaj i na stvaranje ili promjenu identiteta grada ili pojedinih gradskih prostora (Sl.19.c) te kao primjer navode upravo Rijeku koja je dobila naziv „grad rocka“ prema prevladavajućoj glazbenoj sceni te pojedine gradske prostore u Rijeci koji su poznati kao okupljališta alternativaca i mjesta izvođenja ili slušanja alternativne glazbe.

„Rijeka je poznata kao utočište alternativaca.“ (M, 18-35, Čavle)

„Mjesta na kojima se okupljaju alternativci postaju prepoznatljiva po njima i ako njihova supkultura prevladava ili je "glasna" grad može postat prepoznatljiv po njima. Rijeka je poznata kao "grad rocka", ali zahvaljujući staroj slavi, danas više ne opravdava taj naziv.“ (Ž, 18-35, Viškovo)

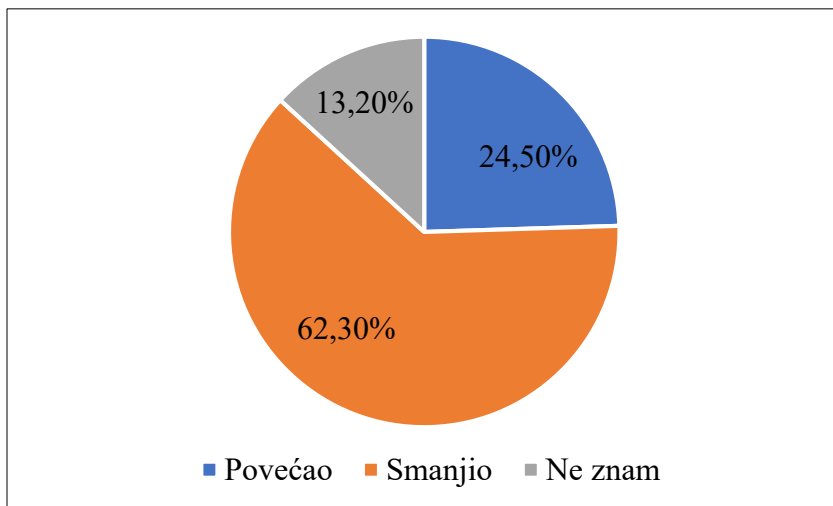
„Svaka skupina unutar nekoga grada može imati utjecaj na oblikovanje identiteta grada, a pogotovo na neke određene prostore na kojima se te skupine okupljaju. Npr. Kružna ulica (prostor iza Palacha) je godinama mjesto okupljanja pankera, na što ukazuju grafiti i murali na tom prostoru.“ (Ž, 18-35, Trsat)

„Sva alternativna, ali i konvencionalna glazbena događanja itekako utječu na stvaranje/održavanje identiteta grada. Nekad je to u Ri bio rock i to se pamti i danas.“ (Ž, 56+, Krnjevo)

„S obzirom da u Rijeci su jako popularni kafići, kafane i klubovi koji puštaju cajke, smatram da to ne pokazuje pravu sliku Rijeke koja je šarolik grad pun alternativne kulture, od Let 3 do Urbana i svih novijih metal i rock bendova.“ (Ž, 18-35, Banderovo)

„Rijeka je dosad bila jedan od najliberalnijih gradova Hrvatske, što smatram da je bilo direktno povezano s raznolikim mjestima za izlaske (za svakoga se moglo pronaći nešto), no u zadnjih nekoliko godina raznolikost mjesta za izlaske i druženja se svela na samo dvije ili tri (elektronička glazba, narodnjaci i cajke te ponegdje i strana glazba), tako se i smanjio broj alternativnih skupina, što mislim da i utječe na sveukupni identitet grada.“ (Ž, 18-35, Škurinje)

„Mjesto okupljanja glazbene subkulture biti će među ljudima poznato upravo po toj supkulturi, na taj način i nastaje identitet tog prostora, kroz mišljenje koje ljudi imaju o njemu, a ono je snažno povezano s mišljenjem koje ljudi imaju o tom žanru glazbe i njenim fanovima. Isto tako će supkultura često uređivati taj prostor po svojem ukusu (grafiti, klubovi..).“ (M, 18-35, Pećine)

Sl. 20. "Smatrate li da se broj alternativnih glazbenih kultura u gradu s vremenom povećao ili smanjio?"

Kao što je vidljivo već i kroz neke od prijašnjih odgovora, većina sudionika u anketi smatra da se broj alternativaca u gradu smanjio (Sl.20.) te da dolazi do promjene u glazbenim trendovima, koji utječu na labilnost identiteta Rijeke kao „grada rocka“. Također, kao i kod samih alternativaca, zastupljeno je mišljenje da postoji veći broj alternativaca u gradu koji nisu uočljivi zbog slabljenja alternativnog izričaja. Međutim, u Rijeci se i dalje vidi utjecaj stare slave rocka i alternativne glazbene scene te su još uvijek prepoznati pojedini gradski prostori kao mjesta okupljanja alternativaca.

„Rijeka je desetljećima nosila titulu alternativnog grada, no primjećujem da se zadnjih godina smanjio broj alternativnih skupina. Možda je razlog toga što mlađa populacija danas više teži nekim popularnijim glazbenim kulturama kao što su trap i turbofolk na što također ukazuju i česti koncerti takvih vrsta glazbe i noćni klubovi. S druge strane, zrelija populacija je sklonija alternativnoj glazbi budući da je takva vrsta bila popularna u to vrijeme. No smatram da se Rijeka i dalje drži "titule" alternativnog grada s velikim brojem alternativaca što se može vidjeti po brojnim mjestima okupljanja tih skupina. Večernjom šetnjom kroz grad - od Kluba mladih, Palacha (Kružna ulica), Exporta, Konta, Prolaza (Križanićeva ulica) i Hartere, nemoguće je ne naići na alternativce koji se okupljaju tamo jer se zna da je to njihov prostor okupljanja već godinama.“ (Trsat, 18-55, Trsat)

„Mislim da i dalje postoji velik broj ljudi koji sluša takvu glazbu, ali nisu prepoznatljivi na ulici jer se zbog općenite promjene trenda ne oblače više tako, možda i zbog straha od osude jer to više nije popularno.“ (Ž, 18-35, Viškovo)

„Moderni način života i komunikacija među mladima svakako ne pridonose jačanju alternativnog izričaja.“ (M, 36-55, Zamet)

4. Rasprava

U istraživanju je sudjelovalo ukupno 75 stanovnika grada Rijeke i riječke urbane regije. Od toga su 53 sudionika bila obuhvaćena anketom, dok su 22 sudjelovala u intervjuu. Istraživanjem je obuhvaćen malen broj alternativaca, a u gradu se ne vode nikakva bilježenja, statistike ili bilo kakva istraživanja prema kojima bi se mogao znati njihov točan ili približan broj. Zbog toga je teško generalizirati ili uopćavati dobivene podatke na cijelu skupinu ili na cijeli grad, ali vidljivo je da je rock ostavio značajan utjecaj na stanovništvo Rijeke te je taj žanr i dalje najslušaniji među alternativcima. Također, cjelokupnim rezultatima, analizom stavova i iskustava alternativaca i ostalih građana, dobio se uvid u trenutno stanje u Rijeci po pitanju alternativnih glazbenih kultura.

Analizom prostornog razmještaja alternativaca, uočena je njihova veća koncentracija u Gradu Rijeci, a unutar grada u centru te u istočnom dijelu grada. Takva je pojava objašnjenja poviješću i stambenom infrastrukturom grada, odnosno rasprostranjenošću radničke klase. Zanimljiva je spoznaja da je kod većine alternativaca ukus za glazbom naslijeđen od strane roditelja. Većina ispitanika opisivala je iskustva svojih roditelja u vrijeme kada su oni bili pripadnici pojedine glazbene supkulture te su isticali kako su zapravo odrastali s tom glazbom te ju na taj način upoznali i zavoljeli. Upravo je zbog toga veći dio ispitanika imao podršku i razumijevanje od strane obitelji. Pojedini ispitanici naveli su da su se susreli nekoliko puta s neugodnim pogledima na ulici ili pretresanjem od strane policije isključivo zbog vanjskog izgleda, ali veći broj ispitanika istaknuo je da nemaju problema s predrasudama, odnosima s okolinom, sklapanjem prijateljstva i drugih odnosa. Kao što je već spomenuto na početku rada, glazbene supkulture su se u počecima znanstvenih istraživanja na tu temu opisivale kao problematične te su se često povezivale s drogom, razbojništvom, pljačkama i sličnim aktivnosti. Zbog toga su u društvu ustaljene predrasude na temelju kojih dio stanovništva osuđuje alternativce te ih povezuje s tim predrasudama. Alternativne glazbene kulture specifična su i manjinska skupina u društvu, zbog čega su često liberalniji i otvoreniji od drugih, a time i lakše ulaze u interakciju i prijateljske odnose s ljudima s kojima prepoznaju zajedničke interese. Takve skupine sklone su i okupljanju na istim mjestima, koja često služe i kao mjesta susreta i upoznavanja novih ljudi istih interesa. Na taj se način onda međusobno umrežavaju i podržavaju, čime jača njihov identitet i zajednica.

Karakteristika današnjih supkultura, scene mladih i njihovih identiteta je individualizam i miješanje stilova, što se smatra novim i suvremenim načinom izražavanja supkulturne pripadnosti, ali zapravo je na neki način njezino osiromašivanje. Zbog razvoja Interneta, veće dostupnosti raznih sadržaja te brzih promjena trendova, vidljiv je proces postupnog i sve većeg miješanja i stapanja alternativnih kultura s konzumerističkima te nesigurnost ispitanika u vezi vlastitog identiteta kao pripadnika pojedine glazbene supkulture. Također se vidi promjena i nesigurnost prilikom definiranja obilježja supkulture kojoj smatraju da pripadaju. Poznavanje izvornih identiteta pojedinih supkultura gubi na značaju, čime se mijenja i kolektivni identitet, odnosno kolektivni stav o karakteristikama i indikatorima prepoznatljivosti pojedinih glazbenih supkultura. Dolazi do stvaranja sve većeg broja novih supkultura, zbog čega zapravo dolazi do fuzije onoga što se smatra alternativnim i onoga što je popularno, konzumerističko i *mainstream*.

Na temelju stavova ispitanika, elementi koje su pripadnici glazbenih supkultura nabrajali kao značajne pri identifikaciji drugih osoba kao pripadnika pojedinih glazbenih supkultura grupirani su u četiri skupine indikatora (Tab.2.) te su navedeni elementi koje obuhvaća pojedini indikator.

Tab. 2. Indikatori pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi

Indikatori			
Vanjski izgled	Ideologija	Ritualni	Zajednica
Odjeća, šminka, frizura, dodaci (lanci, bodlje, piercinzi)	Način razmišljanja, buntovničko ponašanje, širenje određene poruke, energije i stavova, razumijevanje povijesti i nastanka određene glazbene supkulture	Odlasci na koncerte i zajedničke organizirane aktivnosti ¹ , kupovanje CD-ova, albuma, majica s LOGO-om, slikom ili citatom koji se odnosi na određenu glazbenu supkulturu, prostorne prakse	Osjećaj pripadnosti grupi, važnost zajedničkog slušanja glazbe i druženja te mogućnost poistovjećivanja s nekime tko se smatra pripadnikom određene glazbene supkulture

Zbog promjene trendova teško je na temelju vanjskog izgleda prosuditi tko je, a tko nije pripadnik pojedine glazbene supkulture. Zbog toga vanjski izgled, iako se navodi kao jedan od bitnijih indikatora pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi, treba „uzeti s rezervom“ i koristiti ga kao

¹ Zajedničke organizirane aktivnosti obuhvaćaju zajedničko okupljanje alternativaca uz slušanje alternativne glazbe te volontiranje ili rad na promociji alternativne glazbe ili događaja vezanih uz takvu glazbu.

pomoćni, a ne isključivi indikator. Ideologija je snažan indikator te bi njega trebala posjedovati svaka glazbena supkultura, a time i njezini pripadnici. Ipak, jedino su pripadnici punk glazbene supkulture sa 100% odgovora istaknuli ideologiju kao značajan indikator, dok je kod ostalih glazbenih supkultura taj indikator na manje od 50%, što ukazuje na ranije navedeno slabljenje izvornih identiteta glazbenih supkultura i proces stvaranja novih. Pankeri, osim što iznimno ističu svoju ideologiju, najviše naglašavaju i značaj zajednice, uz pomoć koje dodatno ističu i jačaju svoju pripadnost i identitet. Prema rezultatima intervjua, rokeri svoj identitet u najvećoj mjeri ističu ritualima, pankeri ideologijom i zajednicom, a metalci vanjskim izgledom. Pripadnici hip hop glazbene supkulture najviše su isticali da ne postoje pravila ili indikatori prema kojima bi se odredilo tko je pripadnik te glazbene supkulture, već je bitan samo element slušanja i uživanja u glazbi. Ipak, od izdvojenih indikatora najviše spominju vanjski izgled i ideologiju.

Rock glazba i alternativne glazbene kulture toliko su ukorijenjene u identitet grada i riječkih gradskih prostora da, unatoč nezadovoljstvu glazbenom ponudom, nedostatkom ponude alternativne glazbe te smanjivanjem broja alternativaca i slabljenjem njihova identiteta, građani Rijeku i dalje smatraju gradom rocka i gradom alternative (Klasić, 2020). U riječkoj glazbenoj sceni prevladavaju turbofolk i elektronska glazba, a alternativa je potisnuta u zatvorenije i privatnije prostore u gradu, koji čuvaju svoj alternativni identitet.

5. Zaključak

Prilikom provođenja ovog istraživanja postavljeno je sedam ciljeva kojima se pokušalo što opsežnije obuhvatiti predmet istraživanja te dobiti što kvalitetnije rezultate. Glavni cilj bio je utvrditi mjesta okupljanja alternativaca i mjesta slušanja ili izvođenja alternativne glazbe te na temelju odgovora ustanoviti postoje li mjesta koja su „rezervirana“ za pojedine glazbene supkulture. Popratno su se istraživale generacijske promjene u brojnosti, prostornim praksama i društvenom djelovanju glazbenih supkultura i njihovi odnosi s okolinom. Na temelju dobivenih rezultata analiziralo se postojanje potencijalnih problema u prostoru povezanih s glazbenim supkulturama te međutjecaj ponude glazbe u gradu, prostornih praksi i brojnosti alternativaca te identiteta grada i gradskih prostora. Osim ciljeva, postavljeno je šest hipoteza, od kojih su tri potvrđene, dvije djelomično potvrđene te jedna opovrgnuta.

Prvom hipotezom (H1) pretpostavilo se da u Rijeci postoje gradski prostori koji su „rezervirani za određene glazbene supkulture. Hipoteza je *opovrgnuta* zbog toga što su ispitanici, pripadnici glazbenih supkultura, istaknuli da u novije vrijeme dolazi do sve većeg miješanja supkultura, zbog čega ne postoje mjesta na kojima se okuplja izričito jedna supkultura, već se svi druže zajedno. Među prostorima koji su navođeni kao mjesta okupljanja alternativaca, jedino su Podrum i Palach prepoznati kao pretežno pankerska mjesta, ali na tim mjestima se održavaju i metal koncerti pa se samim time i metalci ondje okupljaju.

Druga hipoteza (H2) odnosila se na generacijske promjene, a pretpostavilo se da je od sedamdesetih godina, kada su se alternativne glazbene kulture u Rijeci razvile i uzdizale prema vrhuncu, do danas došlo do promjene u brojnosti, prostornim praksama i društvenom djelovanju glazbenih supkultura. Ova je hipoteza *djelomično potvrđena*, zbog toga što je ustanovljeno da je došlo do promjene u brojnosti i društvenom djelovanju, ali prostorne prakse ostale su iste zbog zadržane tradicije okupljanja na određenim mjestima u gradu. Alternativna glazba nastala je iz radničke klase, koja je razvila i alternativni stil odijevanja, temeljen na svojoj tadašnjoj svakodnevnoj odjeći. Poderana i crna odjeća te marte na nogama bile su uobičajene za tadašnje radnike koji su pretežno radili u industriji. Promjenom trenda došlo je i do promjene u vanjskom izričaju alternativaca, zbog čega su danas često neprepoznatljivi na ulicama. Osim promjene trenda u odijevanju, došlo je do promjene trenda i u glazbi, zbog čega većina mladih danas sluša

turbofolk, folk trap, trash i elektronsku glazbu, a alternativna glazba ostala je popularna još većinom kod stanovništva srednje ili starije dobi te manjim dijelom kod mladog stanovništva.

Sljedeća je hipoteza (H3) nadovezana na prošlu jer se pretpostavilo da se brojnost glazbenih supkultura s vremenom smanjuje. Ova je hipoteza također *djelomično potvrđena*. U gradu ne postoji statistika ili istraživanje koje prati broj alternativaca svake ili svakih nekoliko godina, zbog čega je teško govoriti o njihovoj brojnosti ili uspoređivati njihovu brojnost kroz vrijeme. Zaključci se zapravo temelje na mišljenju i stavovima stanovništva, među kojima su i sami pripadnici glazbenih supkultura. Na temelju rezultata intervjua i ankete, došlo se do zaključka da je zbog razvoja Interneta, zahvaljujući kojem se povećala dostupnost različitim novim sadržajima, te zbog promjene glazbenih trendova došlo do miješanja postojećih žanrova i stvaranja sve većeg broja novih supkultura. Zbog toga se smatra da se broj istinskih pripadnika glazbenih supkultura, koji se u potpunosti posvećuju takvom stilu života i poistovjećuju sa određenom vrstom glazbe, smanjio, ali se povećao broj ljudi koji slušaju generalno alternativnu glazbu ili više različitih podžanrova nekih od postojećih alternativnih žanrova.

Četvrtom se hipotezom (H4) pretpostavilo da značajke prostora utječu na prostorne prakse pripadnika glazbenih supkultura. Hipoteza je *potvrđena* jer je na temelju rezultata intervjua i ankete ustanovljeno da su današnja mjesta okupljanja alternativaca određena tradicijski. Ispitanici različite dobi spominjali su ista mjesta okupljanja, a također je veći dio ispitanika istaknuo da su se i njihovi roditelji, koji su također svojevremeno bili pripadnici pojedine glazbene supkulture, okupljali na istim mjestima. Na ovu je hipotezu nadovezana i sljedeća (H5), kojom se pretpostavilo da pripadnici glazbenih supkultura preferiraju zaklonjenije i manje prometne gradske prostore za okupljanje te slušanje ili izvođenje alternativne glazbe. Hipoteza je također *potvrđena*. Većina gradskih prostora koje su ispitanici spominjali zatvoreni su i privatnija mjesta, manje prometna, zapuštena i manje vidljiva s glavnih ulica i cesta. Također, ispitanici su isticali da biraju mjesta na kojima mogu imati mir i veću privatnost te biti na neki način odvojeni od gužve, prometa i ostalih građana.

Potvrđena je i posljednja hipoteza (H6) kojom se pretpostavilo da promjene glazbenih trendova utječu na kretanje i djelovanje ljudi unutar prostora, oblikujući sam prostor i pridodajući mu novi identitet. Promjenom glazbenih trendova u Rijeci, neki od ranije poznatih rokerskih, pankerskih ili metal klubova u centru grada zatvoreni su ili prenamijenjeni u klubove danas popularne glazbe,

odnosno turbofolka ili elektronske glazbe. Samim time, alternativci su istisnuti iz nekih dijelova grada te koncentrirani na pojedinim mjestima koja su se uspjela održati. Zbog bogate glazbene scene, prvenstveno alternativne, u drugoj polovici 20. stoljeća Rijeka je dobila naziv „grad rocka“. Upravo je to možda najbolji primjer utjecaja glazbe na identitet grada. Zahvaljujući tituli Europske prijestolnice kulture 2020. godine, raznim koncertima, projektima revitalizacije industrijske baštine u kulturne svrhe i sličnim aktivnostima, Rijeka je dodatno brendirala svoju alternativnu glazbenu scenu. Međutim, danas se ponuda glazbe u gradu temelji većinom na turbofolku i elektronskoj glazbi, a u manjoj se količini i znatno rjeđe održavaju događaji popraćeni alternativnom glazbom. Upravo je to dovelo do potiskivanja alternativaca u zatvorenije i privatnije prostore, podjelu prostora na alternativne, turbofolk i elektronske te je značajno „poljuljalo“ identitet Rijeke kao „grada rocka“.

Ovim radom napravljen je uvid u riječku alternativnu glazbenu scenu te utjecaj koji takva glazba i njezini ljubitelji imaju na stvaranje i mijenjanje identiteta prostora te prostorne prakse. Ustanovljeno je postojanje povezanosti između razvoja Interneta, društvenih mreža i glazbenih supkultura. Primijećeno je postojanje procesa postupnog i sve većeg stapanja alternativnih kultura s konzumerističkim te stvaranje sve većeg broja novih glazbenih supkultura zbog čega su određeni indikatori koji mogu koristiti pri lakšem definiranju i identificiranju glazbenih supkultura i njihovih pripadnika. Također, primijećena je veća koncentracija alternativaca, njihovih mjesta okupljanja, slušanja i izvođenja takve glazbe na nekadašnjoj granici Kraljevine Italije i Kraljevine SHS. Iako je ta granica zadnji put postojala prije gotovo 100 godina, poznato je da se inovacije i promjene te bunt stanovništva pojavljuju na granicama. Stoga bi bilo korisno u budućim istraživanjima pažnju posvetiti upravo granicama, društvenim pojama na granici te možda upravo ovom primjeru okupljanja alternativaca na nekadašnjoj granici.

5. Popis literature i izvora

Literatura

1. Ajhenberger, A., 2020: Supkulture i oblikovanje identiteta (sedamdesete i osamdesete godine 20. stoljeća), Završni rad, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku, 2-31.
2. Državni zavod za statistiku (DZS), 2021: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021. godine, www.dzs.hr (1.6.2023.).
3. Dyson, E. M, 2004: The Culture of Hip-Hop, in: Forman, M., Neal, A. M. (eds.): *That's the joint! The Hip-Hop Studies Reader*, Routledge, New York, 78-85.
4. Grad Rijeka, 2020: Proračun Grada Rijeke za 2021.: jednostavna verzija za informiranje i participaciju građana, www.rijeka.hr (8.6.2023.).
5. Grad Rijeka, 2021: Proračun Grada Rijeke za 2022.: jednostavna verzija za informiranje i participaciju građana, www.rijeka.hr (8.6.2023.).
6. Grad Rijeka, 2022: Proračun Grada Rijeke za 2023.: jednostavna verzija za informiranje i participaciju građana, www.rijeka.hr (8.6.2023.).
7. Grad Rijeka, 2023: Urbana aglomeracija, <https://www.rijeka.hr/urbana-aglomeracija/> (1.6.2023.).
8. Hrvatska enciklopedija, 2021a: Kultura, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=34552>.
9. Hrvatska enciklopedija, 2021b: Alternativa, [alternativa | Hrvatska enciklopedija](#).
10. Hrvatska enciklopedija 2021c: Supkultura, [supkultura | Hrvatska enciklopedija](#).
11. Kalčić, F., 2022: Odnos kulturne politike grada Rijeke prema industrijskoj baštini, Završni rad, Sveučilište u Rijeci, Odsjek za kulturalne studije, 8-21.
12. Klasić, D., 2020: Propitivanje identiteta grada Rijeke kao grada rocka, Završni rad, Sveučilište u Rijeci, Odsjek za kulturalne studije, 2-9.
13. Labus, D., 2014.: Kulturni identitet/i/ i proces/i/ globalizacije: onto-antropološka i sociološka perspektiva, in: Labus, D. et al., 2014: *Identitet i kultura*, Institut za društvena

- istraživanja u Zagrebu, Zagreb,
<http://idiprints.knjiznica.idi.hr/14/1/Identitet%20i%20kultura.pdf> (1.6.2023.).
14. Maurović, Ž., 2013.: Istraživanje o mjestima okupljanja riječkih srednjoškolaca i njihovi stavovi o problemima na koje nailaze, https://mmsu.hr/wp-content/uploads/2018/04/Istrazivanje_SREDNJOSKOLCI-U-JAVNOM-PROSTORU.pdf (9.6.2023.).
  15. Njegač, D.: 2012: Sjeverno hrvatsko primorje, in: Opačić, V. (eds.): *Veliki atlas Hrvatske*, Mozaik knjiga, Zagreb, 354-377.
  16. Perasović, B., 2002: Sociologija subkultura i hrvatski kontekst, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 11 (2-3), 485-498, <https://hrcak.srce.hr/19699> (2.6.2023.).
  17. Pilčić, T., 2021: Riječka rock scena, Završni rad, Sveučilište u Rijeci, Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 2-28.
  18. Ri Rock, n.d.: Ri Rock akademija, <https://www.rirock.hr/rirock-akademija> (9.6.2023.).
  19. Mrkić Modrić, S., 2006: RiRock – S punkom se u Rijeci sve okrenulo naglavačke, <http://www.rirock.com/rirock-scena/rirock-s-punkom-se-u-rijeci-sve-okrenulo-naglavacke/> (9.6.2023.).
  20. Šakaja, L., 2015: *Uvod u kulturnu geografiju*, Leykam international, Zagreb.
  21. Šakaja, L., 2019: Mentalna karta Europe: promjena u vizuri zagrebačkih srednjoškolaca (2000. – 2017.), *Migracijske i etničke teme* 35 (1), 33-54, DOI: <https://doi.org/10.11567/met.35.1.2>.
  22. Štiglić, M., n.d.: Riječka rock scena, <https://cultstud.ffri.hr/?p=366> (8.6.2023.).
  23. Terzić, G., 2021: Uvod u supkulture – nekadašnji nositelji promjena postupno nestaju, [Uvod u supkulture - nekadašnji nositelji promjena postupno nestaju \(ziher.hr\)](http://www.ziher.hr/uvod-u-supkulture-nekadašnji-nositelji-promjena-postupno-nestaju).
  24. Vukušić, D., 2022: Supkulturne i postsupkulturne prakse mladih u Zagrebu, Doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 73-78; 128-144.
  25. Žulj, T., 2020: Glazba kao odraz kulturnog identiteta, Diplomski rad, Sveučilište u Zadru, Odjel za turizam i komunikacijske znanosti, 16-36.

PRILOZI

Prilog 1: Popis slika i tablica

Sl. 1. Geografski položaj grada Rijeke	8
Sl. 2. Riječka urbana regija	10
Sl. 3. Kvartovi u gradu Rijeci	10
Sl. 4. Broj ispitanika prema jedinicama lokalne samouprave u riječkoj urbanoj regiji i kvartovima u gradu Rijeci.....	20
Sl. 5. Udio ispitanika prema spolu	22
Sl. 6. Dob ispitanika prema spolu	22
Sl. 7. Udio ispitanika prema alternativnoj glazbi koju slušaju	25
Sl. 8. Relativna važnost indikatora pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi prema glazbenim supkulturama.....	28
Sl. 9. Mjesta okupljanja alternativaca u Gradu Rijeci	31
Sl. 10. Udio sudionika u anketi prema spolu i dobi.....	37
Sl. 11. Udio sudionika u anketi prema dosad postignutom stupnju obrazovanja	38
Sl. 12. Mjesto boravišta/prebivališta sudionika u anketi prema jedinicama lokalne samouprave u riječkoj urbanoj regiji i kvartovima u gradu Rijeci.....	38
Sl. 13. "Jeste li upoznati s pojmovima "alternativna glazbena kultura" i "glazbena supkultura"?"	39
Sl. 14. "Primjećujete li alternativce u gradskim prostorima?"	40
Sl. 15. "Smatrate li da postoje gradski prostori na kojima prevladavaju alternativne glazbene kulture?"	41
Sl. 16. Mjesta okupljanja alternativaca prema izjavama sudionika u anketi	42
Sl. 17. "Postoji li mjesto okupljanja alternativaca ili mjesto slušanja ili izvođenja takve glazbe u blizini vašeg mjesta boravišta/prebivališta?"	42
Sl. 18. "Ako se mjesto okupljanja alternativaca ili mjesto slušanja ili izvođenja takve glazbe nalazi u blizini vašeg mjesta boravišta/prebivališta, smatrate li tu okolnost pozitivnom ili negativnom?"	43

Sl. 19. „Smatrate li da ponuda glazbe u gradu, odnosno glazba koja se pušta na mjestima za izlaske (kafići, barovi/pubovi, klubovi, festivali, koncerti) utječe na promjenu broja alternativnih glazbenih kultura u gradu?“ (a), „Smatrate li da ponuda glazbe u gradu, odnosno glazba koja se pušta na mjestima za izlaske (kafići, barovi/pubovi, klubovi, festivali, koncerti) utječe na mjesta kretanja i okupljanja alternativnih glazbenih kultura u gradu?“ (b) te „Smatrate li da mjesta kretanja i okupljanja te brojnost alternativnih glazbenih kultura utječu na identitet grada i pojedinih gradskih prostora?“ (c).....	44
Sl. 20. "Smatrate li da se broj alternativnih glazbenih kultura u gradu s vremenom povećao ili smanjio?"	45
Tab. 1. Indikatori pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi prema glazbenim supkulturama..	26
Tab. 2. Indikatori pripadnosti određenoj glazbenoj supkulturi	48

Prilog 2: Intervju

1. Kategorija pitanja – sociodemografska pitanja
  - a. Spol
  - b. Mjesto i godina rođenja
  - c. Mjesto prebivališta/boravišta u Rijeci
  - d. Obrazovanje
2. Kategorija pitanja – definiranje glazbene preferencije i identiteta glazbene supkulture
  - a. Koju vrstu alternativne glazbe najviše slušate?
  - b. Možete li opisati što po Vama znači biti pripadnik rock/metal/punk/hip hop glazbene supkulture? (pojedine karakteristike, obrasci ponašanja/odijevanja/ideala, promicanje određenog mišljenja, stila i sl.)
  - c. Biste li rekli da ste pripadnik rock/metal/punk/hip hop glazbene supkulture?
3. Kategorija pitanja – prostorne prakse i odnosi sa osobama u okolini
  - a. Kako biste opisali Vaš odnos s ljudima u okolini s obzirom na Vašu glazbenu preferenciju? (jesu li Vaši prijatelji i obitelj imali jednake glazbene preferencije, kakav je (bio) stav Vaše obitelji i prijatelja o Vašoj glazbenoj preferenciji, je li Vam

taj faktor (bio) bitan prilikom izgradnje prijateljskih/ljubavnih odnosa, smatrate li da (su) se pojedine skupine ljudi drugačije odnose/odnosile prema Vama zbog Vaše glazbene preferencije/stila odijevanja, smatrate li da teže/lakše izgrađujete/ste izgrađivali prijateljske odnose s ljudima u Vašoj okolini zbog Vaše glazbene preferencije)

- b. Koja su mjesta na koja (ste) najčešće izlazite/izlazili sa osobama s kojima imate/ste imali zajedničke glazbene preferencije? (noćni izlasci i dnevna druženja; klubovi, festivali, barovi, kafići, gradski prostori – parkovi, prolazi, šetnice, ulice, trgovi)
  - c. Možete li opisati razloge odabira pojedinih lokacija za izlaske i druženja sa osobama s kojima imate/ste imali zajedničke glazbene preferencije?
  - d. Jeste li na tim lokacijama susretali i druge osobe, koje su pripadnici Vaše glazbene subkulture?
  - e. Kako biste opisali generacijsku promjenu u postojanju alternativnih glazbenih supkultura i njihovih prostornih praksi? (Smatrate li da postoji određena promjena s godinama, mijenjaju li se mjesta na kojima se određena glazba izvodi/sluša ili na kojima se okupljaju njezini ljubitelji, smatrate li da postoji promjena u brojnosti određene glazbene supkulture ili načinu njihovog izražavanja)
4. Ukoliko smatrate da smo nešto u ovom razgovoru propustili ili da sam ja nešto propustila pitati, odnosno ukoliko smatrate da postoji još nešto što bi bilo važno za spomenuti ili prokomentirati ovdje na kraju razgovora, molim Vas da o tome slobodno pričate.

Prilog 3: Anketa

Zovem se Karla Laginja i studentica sam preddiplomskog studija Geografije, smjer istraživački na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Provodim znanstveno istraživanje u svrhu pisanja prvostupničkog rada na temu "Glazbene supkulture u gradskom prostoru - primjer Rijeke" te se u nastavku nalazi nekoliko kratkih pitanja na tu temu. Anketa je u potpunosti anonimna i dio isključivo spomenutog istraživanja te se neće koristiti u druge svrhe.

Predviđeno vrijeme ispunjavanja ankete je 5 do 10 minuta.

Hvala unaprijed na pomoći!

Za eventualna pitanja i poteškoće prilikom ispunjavanja možete mi se obratiti na mail:
laginja.karla@gmail.com

1. Koji je Vaš spol?
  - a) Muško
  - b) Žensko
  - c) Ne želim se izjasniti
  - d) Ostalo
2. Odaberite dobnu skupinu kojoj pripadate.
  - a) 18 – 35
  - b) 36 – 55
  - c) 56+
3. Koje je Vaše do sad postignuto obrazovanje?
  - a) NSS
  - b) SSS
  - c) VŠS
  - d) VSS
4. Koje je Vaše mjesto prebivališta/boravišta u Rijeci (kvart ili dio grada)?
KRATKI ODGOVOR
5. Jeste li upoznati s pojmom „alternativna glazbena kultura“ ili „glazbena supkultura“?
  - a) Da
  - b) Ne
6. Jeste li pripadnik neke od glazbenih supkultura (rock, punk, metal, hip hop, skinhead, reggae)?
  - a) Da
  - b) Ne
7. Kako biste prokomentirali trenutnu riječku glazbenu scenu (koje kulture postoje i koje prevladavaju)?
KRATKI ODGOVOR

8. Primjećujete li alternativce u gradskim prostorima?
- a) Da
  - b) Ne
9. Smatrate li da postoje gradski prostori na kojima prevladavaju alternativne glazbene kulture?
- a) Da
  - b) Ne
10. Ako ste na prošlo pitanje odgovorili potvrdno, koji su to prostori?
- KRATKI ODGOVOR (neobavezno)
11. Postoji li mjesto okupljanja alternativaca ili mjesto slušanja ili izvođenja takve glazbe u blizini vašeg mjesta boravišta/prebivališta?
- a) Da
  - b) Ne
12. Ako ste na prošlo pitanje odgovorili potvrdno, smatrate li tu okolnost pozitivnom ili negativnom?
- KRATKI ODGOVOR (neobavezno)
13. Smatrate li da ponuda glazbe u gradu, odnosno glazba koja se pušta na mjestima za izlaske (kafići, barovi/pubovi, klubovi, festivali, koncerti) utječe na promjenu broja alternativnih glazbenih kultura u gradu?
- a) Da
  - b) Ne
14. Smatrate li da ponuda glazbe u gradu, odnosno glazba koja se pušta na mjestima za izlaske (kafići, barovi/pubovi, klubovi, festivali, koncerti) utječe na mjesta kretanja i okupljanja alternativnih glazbenih kultura u gradu?
- a) Da
  - b) Ne
15. Smatrate li da mjesta kretanja i okupljanja te brojnost alternativnih glazbenih kultura utječu na identitet grada i pojedinih gradskih prostora?
- a) Da
  - b) Ne

16. Možete li objasniti odgovor na prošlo pitanje?

KRATKI ODGOVOR (neobavezno)

17. Smatrate li da se broj alternativnih glazbenih kultura u gradu s vremenom povećao ili smanjio?

KRATKI ODGOVOR

18. Želite li još nešto nadodati ili prokomentirati?

DUŽI ODGOVOR (neobavezno)

Prilog 4: Podatci o sudionicima intervjua

	Spol	Mjesto rođenja	Godina rođenja	Prebivalište/boravište	Stupanj obrazovanja	Glazbena supkultura
A.B.	M	Osijek	2001	Krimeja	SSS	hip hop, rap
A.D.	Ž	Rijeka	2005	Škurinjska Draga	NSS	hip hop
A.F.	M	Beograd	2001	Krnjevo	SSS	metal, hip-hop
A.H.	Ž	Rijeka	1998	Vojak	VŠS	rock, punk, metal
A.J.	M	Dubrovnik	2004	Srdoči	NSS	metal, rock
B.L.	M	Rijeka	1998	Luka	VŠS	punk
B.M.	M	Rijeka	2002	Kozala	SSS	punk
B.O.	Ž	Rijeka	2003	Vojak	SSS	punk
B.R.	Ž	Rijeka	2005	Viškovo	NSS	punk, rock
B.T.	Ž	Koprivnica	2000	Luka	SSS	punk, rock
D.V.	Ž	Zagreb	1988	Krimeja	SSS	rock
D.A.	Ž	Ogulin	2003	Belveder	NSS	rock
D.B.	M	Rijeka	1998	Krimeja	SSS	rock, jazz, blues
D.D.	M	Rijeka	1998	Viškovo	VŠS	rock, metal
D.F.	M	Pula	1999	Luka	VŠS	rock, punk
E.H.	M	Požega	1997	Kozala	VŠS	hip hop, rap

E.J.	M	Rijeka	2005	Pećine	NSS	metal, punk, rock, hip hop
E.L.	Ž	Rijeka	1999	Kastav	VŠS	metal, rock, hip hop
E.M.	Ž	Rijeka	2005	Kastav	NSS	metal
E.O.	Ž	Zagreb	2005	Opatija	NSS	gotika, metal
F.A.	Ž	Rijeka	2004	Kraljevica	NSS	rock, metal, punk, hip hop
F.B.	Ž	Pula	2002	Brajda-Dolac	SSS	rock, gotika